

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos katedra

Laura Čepkauskaitė

Sociologijos studijų programa

Magistro darbas

Iševijos identiteto diskursai

Darbo vadovas: prof. A. Valantiejus

Vilnius 2010

TURINYS

Įvadas	5
Išsvijojos tyrimo lauko ir objekto apžvalga	7
1. 1. Lietuvių migrantų kartos	8
Tautinis identitetas ir diskurso analizė: teorinės, metodologinės gairės	10
1. 1. Diskurso analizės laukas	10
1. 2. Identitetas. Tautinis identitetas. Diskursyvinis tautinio identiteto konstravimas	15
Kilmės, tradicijos, tęstinumo, tautos amžinumo naratyvai ir diskursai	20
Literatūros lankų”, santariečių, “Metmenuų” liberalusis diskursas	34
Socialinis išsvijojos tinklas	35
1. 1. Edukacinis tinklas.....	39
Moterų išsvijojų etninės emancipacijos diskursas	45
Išvados	50
Tyrimo medžiagos sąrašas	52
Literatūros sąrašas	56

SANTRAUKA

Darbe analizuojamas išeivijos, po II pas. karo pasitraukusios į JAV, etninis identitetas, etninio identiteto sampratos ir jo realizavimo strategijos išeivių organizacijose. Išeivijos tyrimuose etninį ir nacionalinį identitetą įprastai traktuojant kaip susistemintas santykinai stabilias nacionalumo formas, darbe pasirinkta etninį identitetą analizuoti vidinių diasporos kontradikcijų ir galios ryšių pagrindu (lyčių vaidmenų, rasės, etninių grupių skirtumų pagrindu). Darbe remiamasi prielaida, kad tautinio kolektyvumo formos ir praktikos gali ir yra ne tik perkeliamos į emigracinę bendriją, bet ir patiria pastovias transformacijas, nuolatinius ribų nuo kitų etninių grupių pakeitimus ir kitus socialinius pakitimus, taip pat yra identiteto formavimo politikos dalis. Iki šiol išeivijos tyrimuose išeivijos kolektyvinis identitetas ir etninė kultūra buvo traktuojami kaip koherentiška visuma, tuo tarpu etnis tapatumas yra nuolat konstruojamo ir kintamo proceso dalis. Darbe nuspręsta taip pat nesiriboti išeivijos tyrimuose taikyta akulturacijos teorija ir pasirinktas platesnis analizės modelis – per diskursyvines praktikas, apjungiant spaudos analizę ir socialinę išeivijos institucijų tinklą. Tyrimo medžiaga darbe – išeivijos spauda ir išeivijos organizacijos. Darbe pasirinktas tyrimo modelis – *spaudos turinio analizė; strategijų analizė*, remiantis prielaida, kad lingvistinių reikšmių ir struktūrinė realizacija yra susiję; *realizavimo formų analizė* - per diasporos organizacijų tinklą ir per šeimos modelį. Darbo uždaviniai - identifikuoti funkcionavusias lietuvių etninio identiteto sampratas, „lietuviškumo“, „lietuviybės“ naratyvus ir diskursus; analizuoti dominavusias strategijas ir realizavimo formas (narių išstūmimo iš grupės ir priėmimo į grupę strategijas, vidines grupės kontradikcijas). Ypatingas dėmesys skiriamas jaunimo organizacijoms ir moterų išeivių vaidmeniui diasporos identiteto politikos formavimo strategijose. Daroma išvada, kad prieigą prie etninio identiteto formavimo išeivijoje turėjo inteligentija, inteligentijos konstruoto konservatyvaus diskurso pagrindu buvo sukurtas pilnas lietuvių išeivių socialinis tinklas etninio identiteto ir etninės kultūros realizavimui. Kolektyvinio etninio identiteto išlaikymui grupės viduje buvo taikomos netinkamų narių pašalinimo strategijos, kaip pasekmė – dėl nelanksčios kultūros politikos etnis tęstinumas nebuvo užtikrintas.

Raktiniai žodžiai: išeivija, etnis identitetas, diskursas, spauda, edukacija, lyčių vaidmuo.

SUMMARY

In the paper ethnic identity, concepts of ethnic identity and strategies of those concepts in Lithuanian Exile are analysed. Usually in Lithuanian Exile surveys ethnic and national identities are handled as systematized and relatively stable forms of nationalism. In this paper ethnic identity is analysed on the basis of internal contradictions within diaspora and power relations (on the basis of gender, racial, ethnic groups' relations). In the paper we predicate that forms and practices of national collectivity are and can not only be transferred to emigrant community but are constantly transformed while changing boundaries and carrying other shifts in relation to other ethnic communities, and is a part of political formation of identity. In ethnic identity surveys collective identity and ethnic culture were handled as coherent unity, whereas ethnic identity is a part of constantly constructed and shifting processes. Hence in the topic not acculturation theory is chosen either but broader analytical model – through discursive practices, taking into account newspapers' analysis and organizational network in diaspora. Empirical material in the survey chosen is diaspora press and institutions in diaspora. Analytical model – newspapers' content analysis, analysis of strategies, making presumption that linguistic meanings and structural realization are bound together, analysis of practises of implementation – through diaspora institutions and family model. Tasks in the paper – to identify existing perceptions of Lithuanian identity, narratives and discourses of “lithuanianess”, to analyse dominant strategies and forms (practices of exclusion and admission of group members, internal group contradictions). Particular attention is committed to youth organizations and role of women in Lithuanian diaspora in implementing political identity formation strategies. The paper conclusion is that Lithuanian intelligentsia had an access in constructing ethnic identity, on the basis of conservative discourse constructed by intellectuals complete social network of diaspora was established which functioned for implementing ethnic identity and ethnic culture. To sustain collective ethnic identity mechanisms of excluding group members were employed, as a result – ethnic continuity was not preserved.

ĮVADAS

Nacionalinis ir etnis identitetas ir paveldas įprastai yra traktuojami kaip susistemintos stabilios nacionalumo formos. Tačiau kolektyvinis identitetas yra ir simbolinis kapitalas, dėl kurio varžomasi, ir veiksmingas „identiteto politikos“ formavimo ir palaikymo įrankis¹. Iki šiol lietuvių išeivijos iki ir po II pas.karo iki 1990 metų paveldo ir identiteto tyrimuose dominavo deskriptyviniai analitiniai aspektai, nekvestionuojant išeivijos tautinio identiteto sąvokos ir traktuojant išeivijos identitetą ir išeivijos kultūros politiką kaip koherentišką grupės pastangų visumą, neanalizuojant vidinių diasporos kontradikcijų, galios ryšių, susijusių su atitinkamu kolektyvinio identiteto formavimu. Nors yra atlikta keletas antropologinių ir sociologinių studijų išeivijoje², analizės atliktos remiantis akultūracijos teorija. Darbo prielaida - tautinio kolektyvumo formos ir praktikos gali ir yra ne tik perkeliamos į emigracinę bendriją, bet ir patiria pastovias transformacijas, nuolatinius ribų nuo kitų etninių grupių pakeitimus ir kitus socialinius ir politinius pakitimus. Problema – iki šiol išeivijos tyrimuose išeivijos kolektyvinis identitetas buvo traktuojamas kaip duotybė, nekvestionuojant etninio identiteto sampratos³, per akultūracijos prizmę⁴, tuo tarpu etnis tapatumas yra nuolat konstruojamo ir kintamo proceso dalis. Peržiūrėjus sociologų, antropologų jau minėtus darbus nuspręsta nesiriboti vien akultūracijos teorija ir lietuvių diasporos vidinius ryšius formuojant kolektyvinį identitetą analizuoti pasirenkant platesnį modelį – per diskursyvinę praktiką. Apjungiant spaudos analizę ir socialinių praktikų, socialinių organizacijų analizę.

Tokiai analizei parankiausia teorine ir metodologine priemone - diskurso analizė. Išeivijos identitetas ir jo formavimo/formavimosi procesai bus darbe analizuojami per diskursyvių ir socialinių praktikų prizmę, atsiremiant į pamatinę socialinio konstruktyvizmo tezę, kad socialinis pasaulis yra konstruojamas, socialiai ir diskursyviai, jis nėra duotybė, nulemtas išorinių sąlygų. Diskursą traktuojant kaip socialinio veiksmo formą, kuria kuriamas socialinis pasaulis (žinojimas, idenitetai, socialiniai santykiai).

¹ Čiubrinskas, Vytis, “Transnational Identity and Heritage : Lithuania Imagined, Constructed and Contested”, Craith, Mairead N., Kockel, Ullrich (red.) *Communicating Cultures* (2004), 42.

² Baskauskas, Liucija. 1981. “The Lithuanian Refugee Experience and Grief.” *Immigration and Migration Review*15(1):276–91. Jonitis, Peter *Acculturation of the Lithuanians of Chester, Pennsylvania.*, 1985, New York: AMS.

³ „Intelektualinė lietuvių egzilio istorija“, „Ateitininkų ideologiniai vadai išeivijoje“, Lietuvių išeivijos institutas 2008 05 28. Jaunųjų egzilio tyrinėtojų konferencija, Lietuvių išeivijos institutas 2007 05 15. „Lietuvė moteris emigracijoje“, Lietuvių išeivijos institutas 2007 11 16. „Lietuvių išeivijos katalikiškoji srovė: tarp tradicijos ir egzilio“, “Tautinio / pilietinio identiteto reprezentacija ir formavimas šiandien”, Tarptautinė mokslinė konferencija, Vytauto Didžiojo universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas, Lietuvių išeivijos institutas 2006 05 5.

⁴ Baskauskas, Liucija. 1981. “The Lithuanian Refugee Experience and Grief.” *Immigration and Migration Review*15(1):276–91. Jonitis, Peter. 1985. *Acculturation of the Lithuanians of Chester, Pennsylvania*. New York: AMS. Van Reenan, Antanas J. 1990. *Lithuanian Diaspora: Königsberg to Chicago*. Lanham, MD: University Press of America.

Analizės medžiaga darbe - išeivijos spauda ir praktinės įgyvendinimo formos, pasirenkant edukacinį išeivijos modelį ir išeivių moterų veiklą lietuviškos šeimos modelio formavime ir išeivių organizacijose. Keliami klausimai - kokie „etniškumo“, „tautos“, „nacionalumo“ konceptai buvo formuluojami lietuvių diasporos publikacijose išeivių spaudoje ir kaip tam tikrų diskursų kūrimas buvo susijęs su tokiais socialinėmis praktikomis kaip draugijų organizavimas, švietimo modelio įgyvendinimas ir kokį vaidmenį etniškumo formavime atliko lietuvių moterys išeivės. Pastarasis aspektas lietuvių išeivijos tyrinėjimuose yra nedaug paliesta tema ir tai tik istorikų darbuose⁵. Kitos išeivijos studijos iš esmės lyčių vaidmenį ignoravo. Nors lietuvių emigrantės diasporos spaudoje įvedant etniškumo definicijas ir įgyvendinimo formas reiškėsi labai nedaug (išskyrus katalikiškos krypties „Moters“ žurnalą), diasporos edukacinėse organizacijose ir etniškumo perdavime vaidino svarbų vaidmenį. Taigi renkantis pastarąjį aspektą mums rūpi moters pozicionavimo klausimas etniškumo strategijose.

⁵ „Lietuvė moteris emigracijoje“, Lietuvių išeivijos institutas 2007 11 16.

IŠEIVIJOS TYRIMO LAUKO IR OBJEKTO APŽVALGA

Po II pas. karo nemaža dalis lietuvių pasitraukė į Vokietiją, kur gyveno perkeltųjų asmenų (DP - displaced person) stovyklose, iš ten emigravo į Australiją, Šiaurės ir Pietų Ameriką, Prancūziją, Didžiąją Britaniją. Daugiausia pasitraukė į JAV. JAV lietuvių išeivija įkūrė savanoriškų organizacijų tinklą, jaunimo organizacijų tinklą, susiformavo politinių interesų grupės, meno saviveiklos tinklas, inteligentija įsteigė savo spaudą, buvo leidžiama nemaža leidinių⁶, kuriuose be kitų temų buvo svarstomi nacionalumo, etniškumo klausimai.

Išeivijos palikimas yra analizuojamas literatūrologų, istorikų, aktyvus yra Lietuvių išeivijos institutas, kuris turi tradiciją rengti konferencijas Vytauto Didžiojo universitete⁷. Išeivijoje istorinę išeivijos bendruomenės tinklo ir idėjų analizę yra atlikęs A. J. V. Reenan, surinkęs ekonominės ir kultūrinės, socialinės veiklos medžiagą, statistinius duomenis⁸. Taip pat išeivijoje iš sociologų lietuvių išeivių tyrimą atliko L. Baskauskas - sociopsichologinę išeivijos akulturacijos proceso analizę⁹. Taip pat išeivijoje išleistos trys studijos - lietuvių diasporos akulturacijos procesu Amerikoje analizė - lietuvių bendruomenių Pensilvanijoje (Chesteryje), Los Andžele ir Niujorke (Binghamtone)¹⁰. Iš naujesnių darbų - atliktas lietuvių išeivių palikuonių lankusių Lietuvą po 1990 metų tyrimas¹¹. Lietuvoje sociologai ir antropologai lietuvių diasporą po Antro pasaulinio karo yra analizavę labai nedaug. Išskyrus V. Čiubrinsko lauko tyrimą atliktą Amerikoje ir keletą kitų jo studijų¹². Įprastai Lietuvoje sociologai koncentruojasi į dabartinės migracijos atvejus¹³.

⁶ „Metmenys“, „Į laisvę“, „Karys“, „Moteris“, „Mūsų Vytis“, „Aidai“, „Akiračiai“, „Švietimo gairės“, „Mūsų žingsniai“, „Margutis“, „Draugas“, „Naujienos“, „Studentų gairės“, „Dienos tarp dangoraižių“, „Ateitis“ ir kita.

⁷ „Intelektualinė lietuvių egzilio istorija“, „Ateitininkų ideologiniai vadai išeivijoje“, Lietuvių išeivijos institutas 2008 05 28. Jaunųjų egzilio tyrinėtojų konferencija, Lietuvių išeivijos institutas 2007 05 15. „Lietuvė moteris emigracijoje“, Lietuvių išeivijos institutas 2007 11 16. „Lietuvių išeivijos katalikiškoji srovė: tarp tradicijos ir egzilio“, Lietuvių išeivijos institutas 2006 05 5. Tautinio / Pilietinio identiteto reprezentacija ir formavimas šiandien“, Tarptautinė mokslinė konferencija, Vytauto Didžiojo universitetas, Humanitarinių mokslų fakultetas.

⁸ Van Reenan, Antanas J. 1990. *Lithuanian Diaspora: Konigsberg to Chicago*. Lanham, MD: University Press of America.

⁹ Baškauskas, L. 1981, „The Lithuanian Refugee Experience and Greif“, *Immigration and Migration Review*, 15(1), 276-291.

¹⁰ Jonitis, Peter. 1985. *Acculturation of the Lithuanians of Chester, Pennsylvania*. New York: AMS.

¹¹ Kelly, M. 2000, „Ethnic Pilgrimages: people of Lithuania Descent in Lithuania“, *Sociological Spectrum*, 20, 65-91.

¹² Čiubrinskas, Vytis, „Lithuanian Transnationalism: Constructed, Imagined and Contested Identity of Lithuanian Americans“, *Beginnings and Ends of Emigration*. Vilnius: Versus Aureus, 2005., p. 33-49. Čiubrinskas, Vytis, „Transnational Identity and Heritage : Lithuania Imagined, Constructed and Contested“, Craith, Mairead N., Kockel, Ullrich (eds.) *Communicating Cultures* (2004). Čiubrinskas, Vytis, „Transnacionalinis identitetas ir paveldas: lietuviškumas diasporoje“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 2005 02.

¹³ Alifanovienė, Daiva, Krikščiūnaitė, Loreta „Lietuvių emigrantų Didžiojoje Britanijoje gyvenimo būdo analizė: profesinės veiklos aspektai“, *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Šiaulių universitetas, Nr. 2 (18). 2008. Irena Juozeliūnienė, Laura Kanapienienė, Airina Kazlauskaitė, „Atotolio šeima: nauja užduotis šeimos sociologijai“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, 2008/1, p. 1-15. Kazlauskienė, Aušra, „Protų nutekėjimas iš Lietuvos: priežastys, procesai ir reemigracinės nuostatos“, KTU, 2006, www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4403&p_d=52235&p_k=1.

1. 1. LIETUVIŲ MIGRANTŲ KARTOS

Lietuviai emigrantai, kurie išvyko iš Lietuvos po II pas. karo, įprastai dalinami į keturias kartas:

- tuos, kurie gyveno ir gavo išsilavinimą nepriklausomoje Lietuvoje, dalyvavo nepriklausomos valstybės kūrimo procese;
- vidurinė karta, gimusi Lietuvoje antrajame dešimtmetyje;
- jaunesnė generacija – lietuvių emigrantų grupė gimusi Lietuvoje trečiajame dešimtmetyje;
- karta, kuri gimė, užaugo, gavo išsilavinimą JAV.

Įtraukiant lietuvių išeivių kartas, kurios pasitraukė iš Lietuvos dar 1860 metais ir 1920 metais, apie vieną ketvirtadalį lietuvių apsistojo Jav. Pagal 1990 metų surašymą Jav gyvena 811, 865 gyventojų, teigiantys esantys lietuvių kilmės¹⁴.

Migracijos priežastys buvo skirtingos. Nuo 1860 iki 1930 metų buvo migruojama dėl ekonominių priežasčių. Tai buvo daugiausiai darbininkų klasės migrantai. Pirmos išeivių bangos įsitvirtinimą Jav, kultūrinę ir edukacinę veiklą, palaikant bendruomenės narius, ir nuolatinę ekonominę paramą Lietuvai yra išsamiai pristatęs A. V. J. Reenan (Reenan, 1990). Pagrindiniu skiriamu bruožu nurodoma - nors siekdama ekonomiškai įsitvirtinti pirma migrantų banga pakankamai sėkmingai asimiliavosi Amerikos visuomenėje, ekonominė parama Lietuvai, saitai su Lietuva buvo vienas kartos prioritetų. L. Baskauskas teigia, kad šitos kartos etninis identitetas susidėjo iš lanksčių kultūros ir paveldo standartų komplekto, „jie didžiuojasi, kad yra lietuviai, turi kitokį identitetą, nors neturi stereotipiškai identiteto atpažinimui reikiamų elementų – kalbos, konkrečių nuorodų į tėvynę“ (Baskauskas, 1981). Po 1940 metų dipukų karta (iš pabėgėlių stovyklų – Displaced Person Camps) buvo politiniai pabėgėliai. Tai buvo daugiausia vidurinės klasės lietuviai, stipriai prisirišę prie tėvynės, nors laikė save Amerikos lietuviais (Baskauskas, 1981).

Kuzmickaite, D. 2000, *Naujieji lietuviai imigrantai Čikagoje 1988-2000*, Sociologijos disertacinis darbas, Kaunas: VDU. „Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams“, Lietuvos laisvosios rinkos institutas, 2006 04 25, www.lrinka.lt/uploads/files/dir16/16_0.php. „Požiūris į emigraciją: stereotipai ir tikrovė“, konferencija, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, Vilnius, 2008 12 18.

¹⁴ Čiubrinskas, Vytis, “Transnational Identity and Heritage : Lithuania Imagined, Constructed and Contested”, Craith, Mairead N., Kockel, Ullrich (red.) *Communicating Cultures* (2004), 43.

Po II pas. karo dauguma lietuvių migrantų iš Vokietijos į JAV atvyko „Perkeltųjų asmenų akto“ pagrindu, sudarytu remiantis akulturacijos kriterijais Amerikoje. Atvykėliai buvo priimami atsižvelgiant į socioekonominį grupės statusą, politinį priklausymą, geografinę grupės sklaidą, pirminius grupių kontaktus priimančioje visuomenėje, skirtingų tautybių santuokų statistinius duomenis, diskriminacijos nebuvimą, išankstinių nuostatų nebuvimą, gimtosios kalbos atsisakymą (Baskauskas, 1981, 278). Pagal šiuos kriterijus lietuviai imigrantai turėjo greitai asimiliuotis JAV. Kaip buvo tikėtasi, JAV jie netrukus įgijo socioekonominį statusą, įgijo išsilavinimą, buvo įsitraukę į politinę veiklą ir geografiškai išsisklaidę. Tačiau tuo pat metu lietuviai išeiviai JAV sukūrė ir išlaikė atskirą kompleksinį asociacijų, komunikacijų tinklą urbanistinėje terpėje. Nežiūrint lietuvių geografinio išsisklaidymo. Taigi etninės bendruomenės tyrimas neturėtų apsiriboti ankščiau minėtais kintamaisiais, bet ir įtraukti tam tikrus diasporos ženklus, simbolius, riboženklis, ribų išlaikymo mechanizmus, kurie yra skirtingi atitinkamai kiekvienoje socialinėje situacijoje ir kinta grupei prisitaikant prie naujų situacijų, taip pat priklauso nuo individualių ir grupės pastangų nustatant tam tikrus etniškumo apibrėžimus (Baskauskas, 1981, 279). Kaip rodo surinkti Reenan duomenys (Reenan, 1990), lietuviai migrantai, pasitraukę iš Lietuvos po II pas. karo iš esmės dėl politinių priežasčių, atvykę į naują sociokultūrinę ir politinę aplinką, taip pat turėdami omeny faktą, kad Lietuva inkorporuota į Sovietų sąjungą, viena savo pareigų numatė išlaikyti etninę kultūrą. Lietuvių inteligentijai įkūrus platų spaudos tinklą, etninės kultūros ir tapatumo klausimai buvo svarstomi spaudoje ir ne tik spaudoje, tam tikrų sampratų modeliai realizuojami steigiant socialines, kultūrinės, politines organizacijas.

TAUTINIS IDENTITETAS IR DISKURSO ANALIZĖ: TEORINĖS, METODOLOGINĖS GAIRĖS

1. 1. DISKURSO ANALIZĖS LAUKAS

7-ajame dešimtmetyje pasirodęs diskurso analizės metodas, kuris buvo susijęs su XX amžiui būdingu makrosociologinių prieigų ir struktūralizmo (struktūrinio funkcionalizmo) paradigmos atmetimu, sulaukė didelio dėmesio tarp lingvistų, antropologų, socialinių mokslų atstovų. Didesnis dėmesys imtas skirti kasdienėms socialinėms sąveikoms ir kitiems socialinės realybės mikrolygio aspektams (Jorgensen, 2002, 3, Telešienė, 2006, 5). Interpretacinė, fenomenologinė sociologija atsispindėjo Goffman'o, Garfinkel'io ir kitų sociologų darbuose. Kartu su sociologine tyrinėjimų pakraipa diskurso analizėje taip pat dėmesys buvo skirtas monologiniams diskurso žanrams (tekstams, istorijoms), vėliau pradėta domėtis kasdienių pokalbių, tekstų, kalbos vartojimo komunikacinio veiksmo aspektais (Telešienė, 2006, 5, Telešienė, 2005, 1). Diskurso analizės išeities taškas yra struktūralistinės ir postruktūralistinės lingvistikos filosofija, kuria teigiama, kad mūsų santykis su realybe vyksta per kalbą, realybė reikšmę įgyja per kalbą. Kalba yra mechanizmas, kuris generuoja nuolat keičia socialinį pasaulį.

Taigi diskursas bendru sutarimu apibrėžiamas kaip tam tikras pasaulio reprezentavimo būdas (Jorgensen, 2002, 143), tam tikro kalbėjimo ir suvokimo apie tam tikrus reiškinius būdas. Vartojant sąvoką „diskursas“ turima omenyje, kad kalba yra socialinis fenomenas, kalba yra konstruojama pagal skirtingus socialinio gyvenimo modelius. Diskurso analizė yra šių modelių analizė. Antra, diskursas neatsiejamas nuo tokių socialinių klausimų kaip galios ryšių pasiskirstymas rasės, lyties, klasės pagrindu.

Etninio identiteto tyrimuose diskurso analizė kaip paranki priemonė gali būti pasirinkta formuluojant klausimą, kaip mes galime suvokti nacionalinius identitetus ir kokias pasekmes tai turi? Tyrimo medžiaga pasirenkant istorijos vadovėlius arba tiriant žmonių interakciją organizacijose, taip pat ekspertų vaidmenį žiniasklaidoje, nagrinėjant kaip tam tikras eksperto žinojimas „vartojamas“ masinės auditorijos. Konkurencija tarp skirtingų žinojimų gali būti empiriškai tiriama kaip kova tarp skirtingų diskursų, kurie reprezentuoja skirtingus pasaulio supratimo aspektus ir konstruoja skirtingus identitetus (Jorgensen, 2002, 2).

Epistemologinės, ontologinės tyrimo prielaidos:

Kategorijų identifikavimas. Diskurso teorija ir metodas leidžia konstruoti analizės struktūrą, keliant klausimus kokios, kaip ir dėl kokių priežasčių buvo konstruojamos tam tikros žinojimo strategijos nacionalinio identiteto klausimu. Diskurso analizė, esame įsitikinę, yra tinkamiausias įrankis nustatyti procesus, kai svarbūs konceptai kaip „nacija“, „identitetas“ yra konstruojami tam tikrų argumentacijų pagrindu.

Remsimės kritine teorija, kuri leidžia analizuoti nelygius santykius visuomenėje įtvirtinto žinojimo pagrindu. Diskurso analizė įgalina kelti klausimą, kokios spaudoje formuotų identiteto diskursų pasekmės buvo diasporos nariams? Darbe remsimės prielaida, kad tam tikras produkuojamas žinojimas yra įgyvendinamas socialinėse praktikose. Nors diskursų analizės teorinėje literatūroje yra skirtingų nuomonių, pritariame prielaidai, kad tam tikro žinojimo konstruktai kalbiniame lygmenyje neišvengiamai veikia ir kitas socialines praktikas, yra susijęs su netolygiu galios pasiskirstymu visuomenėje. Skirtingi suvokimai veda prie skirtingų socialinių veiksmų, taigi socialinis žinojimo formų konstravimas turi socialines pasekmes. Atitinkamai diskurso analizė darbe bus neatskiriama nuo „ideologijos“ ir „galios“ santykių analizės. Ideologiją traktuojant kaip reprezentacijų sistemą, kuri maskuoja tikrus santykius visuomenėje, konstruodama įsivaizduojamus ryšius tarp žmonių ir tarp socialinių formacijų (Jorgensen, 2002, 15).

Taip pat remsimės principu, kad žinojimas yra keičiamas ir kintantis, subjektai ir formuoja diskursus, ir yra jų veikiami. Pasaulio suvokimo būdai yra kuriami per socialinius procesus, žinojimas yra kuriamas per socialinę interakciją, kuria mes konstruojame bendras tiesas ir konkuruojame dėl to, kas tiesa ir kas klaidinga. Taip pat mūsų žinojimas apie pasaulį ir jo reprezentacijos yra nuolat produkuojamų diskursų rezultatas. Nors egzistuoja tendencija vertinti diskursą tai pat kaip egzistuojančios socialinės struktūros refleksiją ir diskursas gali būti analizuojamas kaip socialinės reprodukcijos veiksnys (Jorgensen, 2002, 91, 92), šiame darbe remiamės prielaida, kad diskurso funkcija nėra realybės refleksija. Diskursas produkuoja skirtingus žinojimo režimus, taip nulemdamas kas yra tiesa, o kas klaidinga (Jorgensen, 2002, 13).

Ne mažiau svarbi darbe prielaida susijusi su diskusija svarstant, ar individai yra diskursų nelaisvėje (Foucault, iš dalies Laclau, Mouffe), ar diskursai vetintini kaip cirkuliuojantys visuomenėje tam tikru momentu arba specifinėje socialinėje srityje, individams pasirenkant skirtingų diskursų elementus ir į juos „investuojant“ kaip į slankius žymenis. Tokiu atveju individai egzistuoja kaip agentai, turintys įtakos diskursyviems pokyčiams (Jorgensen, 2002, 17, 20). Tačiau, manome, svarbu turėti omeny, kad įvairios veiksmo formos yra socialiai ir istoriškai įtakojamos, o individai tuo pat metu yra ir jau egzistuojančios socialinės sistemos produktai (Fairclough in

Jorgensen, 2002, 62). Socialinių ir istorinių apribojimų specifika, manome, svarbus aspektas atliekant tyrimą.

Taigi pritariame teiginiui, kad diskursyvinės praktikos yra nuolatiniame dialektiniame ryšyje su socialine sistema – diskursais remiantis ir kuriamas socialinis pasaulis, tačiau diskursai yra sukuriami taip pat kitų socialinių praktikų, egzistuoja socialiniai veiksniai, turintys ne vien tik diskursyvinių bruožų (pvz. politinė sistema, institucinė medijų sistema) (Jorgensen, 2002, 61, 62). Diskusija svarstant ar egzistuoja skirtumas tarp diskursyvumo ir nediskursyvumo yra labai svarbi. Pvz. Chouliaraki ir Fairclough, priešingai nei Laclau, Mouffe, teigia, kad diskursyvumas yra vienas mechanizmų veikiantis kartu su kitais mechanizmais – pvz. ekonominiu, fizikiniu, biologiniu ir psichologiniu – ir sudaro kartu socialines praktikas, kiekvienam šių mechanizmų turint savo veikimo logiką. Bet kaip analizuoti dialektinius santykius tarp diskursyvių ir nediskursyvių praktikų jų teorijoje lieka neaišku (Jorgensen, 2002, 71). Nors perskyra tarp diskursyvių praktikų ir nediskursyvių nėra pakankamai aiški, pvz. ar ekonomika turėtų būti traktuojama kaip nediskursyvi sistema, turinti savą logiką, skirtingą nuo reikšmių formavimo logikos, ar ji turėtų būti konceptualizuojama kaip neabibrėžtas skaičius pasirinkimų, atliekamas individų, priskiriant tam tikras reikšmes, ir tokiu būdu bendrai formuojant ekonomiką (Jorgensen, 2002, 90), iš esmės darbe mes remiamės L. Chouliaraki pasiūlytu sprendimu, kuris siūlo - netgi jei mes galime pažinti socialinę tikrovę per reprezentacijas, mes visgi galime analizuoti socialinę tikrovę ir su prielaida, kad ji nėra vien reikšmių produkavimas. (L. Chouliaraki, 2002). Diskursyvinės praktikos visada funkcionuoja dialektinėje sąveikoje su kitais socialinių praktikų lygmenimis.

Šiam ginčui mes pasitelkiame R. Wodak sprendimą ir remsimės modeliu, kuris nurodo kaip diskursyvinės praktikos su socialinėmis praktikomis yra susiję keletu būdų. Kaip nurodo R. Wodak, pirma, diskursyvinės praktikos didele dalimi turi įtaką tam tikrų socialinių praktikų genezei, produkavimui ir konstravimui, antra, legitimizavimui, trečia, išlaikymui ir reprodukavimui, ketvirta, transformacijai ar netgi panaikinimui (Wodak, 2009, 8). Per lingvistines reprezentacijas socialiniame lygmenyje diskursyvinės praktikos gali įtakoti grupių susiformavimą ir tarnauti galios ir dominavimo ryšių nustatymui arba maskavimui: tarp socialinių grupių ir klasių, tarp skirtingų lyčių, tarp nacionalinių, etninių, religinių, seksualinių, politinių, kultūrinių ir subkultūrinių mažumų ir daugumos (Wodak, 2009, 8). Taigi diskurso analizė keičia identifikuoti skirtingų diskursyvinių reprezentacijų socialines pasekmes (Jorgensen, 2002, 21). Analitiko užduotis yra tyrinėti konkurencijos dėl diskurso reikšmių kryptį visuose socialiniuose lygmenyse (Jorgensen, 2002, 24).

Taip pat darbe imantis diskurso analizės pritariame ne mažiau svarbiame principui, kad visuomenėje egzistuojant skirtingiems diskursams, ne vienam dominuojančiam diskursui, tai nėra rodiklis, kad visi diskursai yra lygūs. Egzistuoja galios santykiai tarp skirtingų diskursų.

Šiame darbe savo analizės struktūrą konstravome atsižvelgiant į tyrimo klausimą ir tyrimo apimtį. Imantis diskurso analizės analitinių įrankių panaudojimo šiame darbe vienas diskursų konceptų (Laclau, Mouffe), kuriuo remsimės, įgalina tirti funkcionuojančius diskursus empirinėje medžiagoje: kaip kiekvienas diskursas kuria žinojimą ir realybę, identitetus ir socialinius ryšius; kur diskursai funkcionuoja neįkyriai greta, o kur yra atviri antagonizmai; ir kuriomis hegemoninėmis intervencijomis siekiama imti viršų – kokiais būdais ir kokiomis pasekmėmis (Jorgensen, 2002, 51). Remiantis Laclau, Mouffe teoriniu konceptu remsimės jų pasiūlytom analitinėm „identiteto“ ir „antagonizmo“, „hegemonijos“ sąvokom.

Atliekant analizę bus remiamasi diskurso teorija (Laclau, Mouffe) ir kritine diskurso analize.

Kritinė diskurso analizė paranki analizuoti priežastingumą ir determinaciją tarp a) diskursyvių praktikų, įvykių ir tekstų ir b) platesnių socialinių ir kultūrinių struktūrų, ryšių ir procesų <...> kaip tokios praktikos, įvykiai ir tekstai pasirodo ir yra ideologiškai skirtingų galių formuojami <...> kaip per ryšius tarp diskurso ir visuomenės užtikrinamas jėgos įtvirtinimas ir hegemonija (Jorgensen, 2002, 63). Kritinės diskurso analizės principas – analizuoti galios ryšius, diskursyvines praktikas, užtikrinančias nelygius santykius visuomenėje, tikslas – socialiniai pokyčiai. Tačiau svarstant subjekto ir identiteto klausimus, kritinė diskurso analizė šiam atvejui mažai išvystyta, parankesnė yra Laclau, Mouffe diskurso teorija – teoretiškai stipri ir paranki analizuojant grupių formacijas ir kolektyvinį identitetą (Jorgensen, 2002, 146). Tuo pačiu abi teorijos, Laclau ir Mouffe diskurso teorija ir kritinė diskurso teorija, atsižvelgia į diskursyvią socialumo struktūrą ir padarinius, suvaržymus identiteto formavimui (Joregensen, 2002, 145). Mums paranku, kad abi diskurso analizės kryptys sudaro prielaidas formuluoti klausimą - kokias pasekmes turi vienas supratimo pripažinimas vietoj kito. Taigi kritinė diskurso prieiga duoda įrankius nagrinėti platesnę kultūrinę ir socialinę raidą, Laclau, Mouffe teorija paranki analizuojant individų ir grupių nuomones ir veiksmus.

N. Fairclough (kritinė diskurso analizė) diskursus analizuoja remdamasis tokiu modeliu: išskirdamas diskursyvines praktikas, tekstus ir socialines praktikas. Konstruojant savo analizės struktūrą nuspręsta imti spaudą, koncentruojantis į turinio analizę, ir tuo pačiu kreipiant dėmesį į diskursų funkcijų ir konteksto analizę. Darome prielaidą, kad skirtingi eninio identiteto konstruktai priklauso ir nuo konteksto, ir nuo argumentacijų, strategijų, kurie išreiškiami per kalbą. Bet ne tik kalba, bet ir diskursyviniai veiksmai lygia dalimi yra mūsų analizės struktūros dalis. Taigi kertiniai

analizės elementai: *diskursų turinys, reikšmių suvokimas, dispozicijos, strategijos ir kontekstas, diskursų funkcijos, diskursyvinės įgyvendinimo praktikos platesniame socialiniame kontekste.*

Analizės struktūrą sudarė remiantis iš dalies Y. Davis ir R. Wodak, R. de Cillia, K. Liebhart, M. Reisig duomenų analizės rėmais. Dėmesys bus skiriamas:

1. *Turiniui* – lingvistiniam „lietuviškumo“ konstravimui. Toks metodas padeda identifikuoti skirtingus retorinius, argumentacinius bruožus. Įprastai tai naracijos apie bendrą praeitį; lingvistinė konstrukcija apie kolektyvinę kultūrą; lingvistinė „nacionalinio organizmo“ konstrukcija (Wodak, 2009, 30). Dažnai tokios konstrukcijos susiję su emociniu prisirišimu prie tam tikros nacijos, nacionalinio mentaliteto ir įsivaizduojamos ir elgsenos dispozicijos įvairių elementų pagrindu, kaip sutapimas, likimas, kilmės vieta, buvimo vieta, socializacija, ir nacionalinio identiteto „aktyvacija“ per patirtį kitose šalyse (Wodak, 2009, 31).

2. *Realizacijos reikšmėms ir formoms* – leksinėms ir sintaktinėms priemonėms, kurios tarnauja konstruoti grupės bendrumą, panašumą, autonomiją, heteronomiją ir pan.

3. *Strategijoms* – įprastai tam tikras įrankis, mažiau ar daugiau tikslus planas, pasiekti tam tikrus tikslus, numatant faktorius, kurie gali turėti įtakos savo ir kitų veiksmams. Tai daugiau mažiau sąmoningos arba automatizuotos strategijos tam tikriems tikslams pasiekti (Wodak, 2009, 31). Remiamės prielaida, kad lingvistinių reikšmių ir struktūrinė realizacija yra susiję (Wodak, 2009, 32).

4. *Realizavimo formoms* - per diasporos organizacijų tinklą ir per šeimos modelį.

Kritinės diskurso analizės pirminis interesas – platesnės socialinės problemos. Pritariame, kad tiriami diskurso bruožai suprantami tik kaip didesnių reiškinių – nelygybės, etninės ar rasinės diskriminacijos ir kt. simptomai ar fragmentiškos iliustracijos (Teleišienė, 2005, 3). Darbo uždavinys visų pirma yra - identifikuoti funkcionavusias lietuvių etninio identiteto sampratas, „lietuviškumo“, „lietuvybės“ naratyvus ir diskursus, antra - analizuoti dominavusias strategijas ir realizavimo formas (narių išstūmimo iš grupės ir priėmimo į grupę strategijas, vidines grupės kontradikcijas ir organizacijų vaidmenį).

1. 2. IDENTITETAS. TAUTINIS IDENTITETAS. DISKURSYVINIS TAUTINIO IDENTITETO KONSTRAVIMAS

Identiteto terminas sėkmingai eksplotuojamas psichologų, filosofų, politologų, istorikų, sociologų. Apimti visą teorinių svarstymų amplitudę (susijusią bent jau su socialiniu identiteto aspektu) ne šio darbo tikslas ir uždavinys. Juolab, kad identiteto sąvoka yra santykinė, apibrėžimai yra prieštaraujantys vieni kitiems.

Pirminis prieštaravimas yra tarp identiteto traktavimo kaip socialinio veiksnio, apibrėžiamo pagal tam tikrus specifinius grupės požymius, ir tarp požiūrio, kad identitetas yra individualaus pasirinkimo dalykas. Pirmu atveju identitetas yra istoriškai ir socialiai nulemta asmens savybė, antru atveju – žmogaus savybių visuma, pagal kurią šis atskiriamas nuo kitų. Taip pat egzistuoja požiūris, kad tapatumas yra ir nėra kolektyvinio pasirinkimo reikalas. Kiekviena karta turi pasirinkimą apibrėžti savo identitetą, tačiau tai priklauso ir nuo paveldėtų elementų, struktūrų, todėl kaita ribota. Subjekto identiteto, „ego“ identiteto, taip pat tapatumo su kolektyvu problematiką yra svarstę P. Ricoeur, Ericson, E. Goffman, J. Habermas, Mead. Teigiama, kad „ego“ identitetas turi įtakos formuojant socialines roles, interpretuojant kitų lūkesčius ir atribojant save nuo internalizacijos (Wodak, 2009, 15). W. Holzinger teigia, kad individualus identitetas ir kolektyvinis persidengia, individai prisiima vienos ar daugiau kolektyvinių grupių ar sistemų charakteristikas, kurioms jie priklauso (Wodak, 2009, 16). Be to, P. Ricoeur teigia, kad ir individualus, ir kolektyvinis identitetai yra kuriami perimant egzistuojančius naratyvus, kurie individams tampa jų tikra istorija (Wodak, 2009, 247). Tokiu atveju egzistuoja naratyvų atranka. Čia prieinama prie kito identiteto problematikos aspekto – priklausymas kolektyviniam identitetui ir atskyrimas tų, kurie turi priešingą vyraujančiam pažiūrų ir elgsenos modelį. Trečia, darbe remiamės prielaida, kad kai kalbame apie individualų ar kolektyvinį identitetą, identitetas nėra homogeniškas ir „grynas“, apie identitetą galime kalbėti tik kaip apie daugialypį. Homogeniškas identitetas tėra fikcija ir iliuzija (Wodak, 2009, 16). Nors taip pat teigiama, kad personalinis ir kolektyvinis identitetas yra specifinės kolektyvinių naratyvų formos, kurios lemia bendrumus ir skirtumus tarp savęs ir kitų, interpretuojant savo socialines pozicijas daugiau ar mažiau kaip stabilias (Davis, 1997, 43), visgi manome, kad identitetai yra susiję su konstruojamais kintamais naratyvais apie bendrą kilmę ir bendrus tikslus.

Norint tiksliai apibrėžti tautinio identiteto sąvoka, toliau svarbu aptarti tautos sąvoką. Vieningo sutarimo dėl „tautos“ apibrėžimo, nors vyksta daug diskusijų, nėra. Argumentacijos išsiskiria keliomis kryptimis: siūloma politinė „tautos“ definicija, kurios pamatas yra valia/noras

(Willensnation - vok. k.), „tauta“, kuri apibrėžiama kultūros pagrindu, dažniausiai lingvistiniu ir etniniu (Kulturnation – vok. k.) (Wodak, 2009, 18). E. Renan, kuris prisidėjo kuriant „Willensnation“ ir „Kulturnation“ konceptus, tautai priskiria šias charakteristikas: turtingą atminties paveldą ir esamą sutarimą, esamą norą kartu gyventi, kartu saugoti paveldą (Wodak, 2009, 18). Jis akcentuoja bendruomenės solidarumą, moralinį sąmoningumą, subjektyvų asmens savanoriškumą, kurie yra lemiantys elementai tautos idėjai ir tautos dariniui egzistuoti. Tuo tarpu terminui „Willensnation“ panašus terminas yra „Staatsnation“ – piliečių pritarimas valstybinei santvarkai egzistuoti, pilietinės pareigos, privilegijos. A. Smith taip pat siūlo perskyrą – „pilietinė tapatybė“ ir „etninė-kultūrinė“ tapatybė (Smith, 1986). „Pilietinės tapatybės“ atveju svarbūs yra buvimas tam tikros valstybės piliečiu, aktyvus pilietinis dalyvavimas valstybės veikloje, bendra ekonomika. „Etninė-kultūrinė“ tapatybė nėra tokia formali ir statiška, labiau paremta moraliniu įsipareigojimu, bendra kilme, bendra kalba, papročiais. A. Smith mano, kad etninio kolektyvumo egzistavimo priežastis yra ne tiek ekonominiai ir politiniai rodikliai, o bendri mitai ir simboliai, kurie yra pastovūs, nors jų reikšmės gali ir kisti (Smith, 1986). Tuo tarpu, kaip pažymi Y. Davis, S. Zubaida kritikuoja šį A. Smith požiūrį ir teigia, kad etnis homogeniškumas yra ne tautos egzistavimo priežastis, o politinio centralizavimo rezultatas, kuris buvo pasiektas nuoseklių politinių procesų pagalba (jis remiasi Europos ir Artimųjų Rytų istorija). Taigi, kaip pastebi Y. Davis, remiantis A. Smith ir S. Zubaida indėliu, galima teigti, kad egzistuoja ryšys tarp etniškumo ir nacionalinių projektų. Žiūrint į kolektyvumo formavimo istorinį specifiškumą, nėra esminių skirtumų tarp etninių ir nacionalinių bendruomenių: jos abi yra Anderson įvardintos „įsivaizduojamos bendruomenės“ ir viena nuo kitos atskiriamos ne pagal jų autentiškus bruožus, bet pagal modelius/būdus, pagal kuriuos yra įsivaizduojamos (Davis, 1997, 16, Wodak, 2009, 21). R. Wodak taip pat akcentuoja, kad Kulturnation ir Staatsnation terminų atskyrimas yra tik teorinis ir teigia, kad abu konceptai yra persipynę, jų atskyrimas nėra produktyvus, nes kiekviena tauta yra socialiai sukonstruota interpretacijų pagrindu, kurio esmę sudaro pasaulio matymas ir dalinimas į „mes“ ir „jie“. Netgi „gero piliečio“ sąvokai egzistuoti būtina „kito“ sąvoka, kad tam tikra piliečių bendruomenė suvoktų save kaip tautą, taip pat politinė tautos termino interpretacija nėra apsaugota nuo etninių-kultūrinių simbolių: etninio lojalumo, etninio priklausymo tautai (Wodak, 2009, 19, 20).

Taigi kaip minėta svarbus elementas, kurį vienodai akcentuoja R. Wodak ir Y. Davis, kad tautos ir etninės bendruomenės nėra homogeniški dariniai:

Populiarėjant Foucault ir postmodernistinei paradigmoms, buvo prieita prie minties atmesti vieningos valstybės idėją ir atkreipti dėmesį į socialines politikas, įstatymus, institucinius sutvarkymus ir diskursus kaip heterogeniškus elementus, kurie nėra redukuojami į sąvoką valstybė (Davis 1997, 14).

Wodak, remdamasi Hall indėliu, teigia, kad visos modernios tautos yra „kultūriniai hibridai“. (Wodak, 2009, 23). Taigi šiame darbe remsimės tokia „tautos“ definicija - tautos yra specifiniu istoriniu momentu egzistuojančios ir kultūriškai apibrėžtos heterogeniškos bendruomenės ir tų bendruomenių kintančių nacionalistinių diskursų konstruojami dariniai (Davis, 1997, 4). Pritariame, kad pagrindiniai, bet ne privalomi, jungiantys tautines bendruomenes elementai yra kalba, tradicijos, religija, teritorija, ir esminis jų – tai bendras likimas („common destiny“), kuris paaikškina dinaminę bet kurio tautinio kolektyvumo prigimtį, atskyrimą nuo kitų tautų, taip pat nuolatinius ribų nustatymus per imigracijos, asimiliacijos, transformacijos ir kitus socialinius ir politinius procesus (Davis, 1997, 19). Tautos yra sukonstruotos ir išreiškiamos per diskursus, daugiausia per nacionalinės kultūros naratyvus. Nacionalinis identitetas tokiu atveju yra diskurso produktas (Wodak, 2009, 22). S. Hall pateikia panašų Anderson argumentą - charakterizuoti tautas ne tik kaip politines formacijas, bet ir kaip kultūrinių reprezentacijų sistemas: „Žmonės yra ne tik piliečiai įstatymiškai, jie taip pat yra reprezentuojamos tautos idėjos palaikytojai. Nacija yra simbolinė bendruomenė“ (Hall in Wodak, 2009, 22).

Taigi nacionalinis palikimas ir kultūra yra diskursas, kurio pagalba konstruojamos reikšmės ir kurios įtakoja ir organizuoja ir mūsų veiksmus, ir mūsų pačių savęs suvokimą. Nacionalinės kultūros formuoja identitetus produkuodamos reikšmes apie „tautą“, su kuriomis mes galime tapatintis; tos reikšmės palaikomos per istorijas, kurios mums pasakojamos, atmintį, kuri jungia dabartį, praeitį ir ateitį, vaizdinius. Arba, kaip teigia C. Geertz, „nacionalumas yra naracija, pasakojimas, kuri žmonės pasakoja apie save, kad galėtų suteikti reikšmę savo socialiniam pasauliui“ (Wodak, 2009, 23).

Parankiausias tautinių darinių ir tautinio identiteto modelių pasiūlymas yra formuluojams R. Wodak, R. de Cillia, K. Liebhart ir M. Reisig. Pirma, remiantis B. Anderson, tautos yra įsivaizduojamos bendruomenės, konstruktai (Wodak, 2009, 3). Antra, remiamasi prielaida, kad nacionalinis identitetas, kaip speciali socialinių identitetų forma, yra produkuojamas, reprodukuojamas, taip pat transformuojamas diskursyviai. Trečia, svarbios yra emocinės dispozicijos. Emocinės dispozicijos jungia žmones ir grupes, ir jomis remiantis nustatomas santykis su tais, kurie yra už tautinės bendruomenės ribų. R. Wodak, R. de Cillia, K. Liebhart, M. Reisig Austrijos identiteto tyrime šių dispozicijų išsidėstymą sieja su solidarumu grupės viduje ir pašalinimu tų, kurie nepriklauso sukonstruotam kolektyvumui. Šią perskyrą akcentuoja ir Y. Davis., R. Wodak, R. de Cillia, K. Liebhart, M. Reisigl emocinių dispozicijų terminu teigia, kad nacionalinis identitetas yra tam tikras suvokimo ir sampratų kompleksas, nulemtas tapačių emocinių dispozicijų, papročių, elgsenos nuostatų, kurie yra internalizuoti socializacijos metu. Ketvirta, remiamasi prielaida, kad institucinės ir materialios socialinės sąlygos ir praktikos yra susijusios

dialektiškai su diskursyviom praktikom. Penkta, remiamasi prielaida, kad konstruojant diskursyvų nacionalinį identitetą pirmiausia pabrėžiamas tautinis išskirtinumas, tautinis vieningumas ir homogeniškumas (Wodak, 2009, 5).

Darbe taip pat remsimės prielaida, kad nacionaliniai pasakojimai neegzistuoja vakuume. Jie yra sukurti, perkuriami ir platinami aktorių konkrečiuose (instituciniuose) kontekstuose. Tautiniai identitetai gali būti aprašyti ne kaip kažkas pastovaus, bet kaip „identifikacijos pozicijos“, kurios atsiranda iš istorijos ir kultūros diskurso (Rathzel in Wodak, 2009, 23). Šie sukonstruoti nacionaliniai kultūriniai identitetai ir nacionalinės kultūros yra diskursyviniai apmatai, kurie reprezentuoja skirtumus tarp socialinių klasių, etninių grupių ar skirtingų lyčių, jungiamų kultūrinės galios pasireiškimo (Hall in Wodak, 2009, 23).

DUOMENŲ ATRANKA IR UŽDAVINIAI

Tyrimui buvo imti straipsniai iš žurnalų ir laikraščių, leistų nuo 1954 metų iki 1985 metų išėjimoje: „Aidai“, Švietimo gairės“, „Moteris“, „Mūsų žingsniai“, „Metmenys“, „Akiračiai“, „Margutis“, „Naujienos“, „Karys“, „Studentų gairės“, „Dienos tarp dangoraižių“, „Į laisvę“, „Ateitis“. Atrankos kriterijus – straipsniai, kuriuose pagrindinė tema yra tautinis identitetas ir jo įgyvendinimo strategijos; anketos spaudoje; taip pat interviu spaudoje ir interviu atlikti iki 1990 metų išėjimoje iš A. J. Reenan studijos. Antra šaltinių grupė – suvažiavimų, konferencijų ir organizacijų suvestinės spaudoje.

Uždaviniai – tautinio identiteto diskursų analizė spaudoje ir socialinio bendruomenės tinklo, būtent, savanoriškų organizacijų, jaunimo edukacijos, ir moters vaidmens lietuvių bendruomenėje, analizė.

Skyriuje „Kilmės, tradicijos, tęstinumo, tautos amžinumo naratyvai ir diskursai“ bus analizuojamas etniškumo konstravimas tekstiniame diskusijų lygmenyje. „Išėjimo socialinis tinklas“ ir „Edukacinis tinklas“ dalyse – etninio identiteto ir kultūrinio paveldo socialinės įgyvendinimo praktikos. Paskutiniame skyriuje – moters vieta išėjimoje. Atkreipiamas dėmesys, kad nors moteris įprastai reprodukuoja tautą biologiškai, kultūriškai ir simboliškai, ji įprastai lieka užribyje. Tai susiję su privačios ir viešos sferų atskyrimu. Įprastai moteris ir šeima pozicionuojama privačioj teritorijoje, civilinė visuomenė – viešoj. Nors vieša sritis negali būti pilnai suprasta be privačios sferos, tačiau nacionalizmą ir tautas aptariant kaip visuomeninę politinę sferą, moterų pašalinimas iš šitos arenos yra jų pašalinimas ir iš nacionalistinio diskurso taip pat.

KILMĖS, TRADICIJOS, TĘSTINUMO, TAUTOS AMŽINUMO NARATYVAI IR DISKURSAI

Pagrindinė nuoroda į etninio identiteto konstravimą ir rekonstravimo procesus, kurie buvo pagrindas formuojant Amerikos lietuvių charakteristikas, buvo tėvynės klausimas.

Bangos, emigravusios nuo 1860 iki 1930 metų, pagrindinis bruožas buvo išsisknijimas JAV, įgimti santykiai su JAV visuomene. Ši karta buvo įvardinama kaip senbuviai arba grynoriai. Grynorių (naujokų – greenhorn) pavadinimas buvo plačiai taikomas JAV naujai atsikėlusiams lietuvių emigrantams. Tai, kaip minėta, buvo darbininkų klasės emigrantų grupė, turėjusi lanksčius etninio priklausymo standartus, dažnai neturėdami įrodymų dėl „igimto etniškumo“, susijusio su kalba, endogamija ir aiškia nuoroda į tėvynę, nes pasitraukta iš Lietuvos buvo dar prieš 1918 metus Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe (Čiubrinskas, 2004, 48).

Antra pabėgėlių karta buvo politiniai pabėgėliai, 1940 metų karta, vidurinės klasės migrantai. Jų etniškumas buvo fiksuotas, tiesiogiai susijęs su Lietuva kaip tėvyne ir labiau kaip su tauta-valstybe (Baskauskas, 1981). Esminis dokumentas skelbiantis ir įtvirtinantis išeivių identiteto ir paveldo po II pas. karo principus buvo „Lietuvių Charta“, išleista 1949 metais (dok. Nr. 1).

Lietuvių Charta

Lietuvių tauta užsigrūdinusi amžių kovose dėl teisės laisvai ir nepriklausomai gyventi savo tėvų žemėse, vieninga valia siekia savo gyvybę, kalbą, tautinės bei valstybines tradicijas išlaikyti, kurti ir ugdyti, kad, savo tautinę kultūrą visuotinei žmonių giminės pažangai bendradarbiaudama, vykdytų Visagalio valią ir laisva žmogaus pašaukimą.

Lietuvių Tautos amžinųjų siekimų vardan skelbiama ši *Lietuvių Charta*:

1

Tauta yra prigimtoji žmonių bendruomenė.

Niekas negali būti prievartaujamas savo ryšį su tautine bendruomene nutraukti.

Pasaulyje pasklidę lietuviai sudaro vieningą *Pasaulio Lietuvių Bendruomenę*.

2

Žmogus turi prigimtąją teisę laisvai išpažinti ir ugdyti savo *tautybę*.

Lietuvis lieka lietuviu visur ir visada.

Savo tėvų išlaikytą Lietuvių Tautos gyvybę lietuvis perduoda ateities kartos, kad amžinai gyventume.

3

Kalba yra stipriausias tautinės bendruomenės ryšys.

Lietuvių kalba lietuviui yra tautinė garbė.

4

Šeima yra tautos gyvybė.

Lietuvis kuria lietuvišką šeimą.

¹⁵ „Pasaulio lietuvių bendruomenė“ 1949, Augsburgas.

5

Tautinė kultūra yra kelias į tarptautinį pripažinimą ir bendradarbiavimą.

Apreikšdama tautos genijų, tautinė kultūra įneša savaimingą indėlį į visuotinius žmonių giminės

laimėjimus.

Kiekvieno lietuvių padėmė sudaryti sąlygas tautinei kultūrai.

6

Valstybė yra aukščiausioji tautinės bendruomenės organizacija.

Valstybinė nepriklausomybė yra tautinės kultūros ugdymo ir išlikimo sąlyga.

Darbu, mokslu, turtu ir pasiaukojimu lietuviai kovoja, kad apgintų ir išlaikytų nepriklausomą Lietuvos

valstybę.

7

Mokykla yra tautinės dvasios židinys.

Kiekvieno lietuvių kilniausioji pareiga būti lietuvių mokyklos remėju.

8

Draugija yra tautinės kultūros veiksminga talkininkė.

Lietuviai kuria ir palaiko religines, kultūrinės, jaunimo, savišalpos, profesines ir kitas lietuvių

draugijas.

9

Mūsų tėvų kovos ir aukos dėl lietuviškos knygos yra testamentinis įpareigojimas visoms Lietuvių

Tautos kartoms.

Lietuviai organizuoja ir remia *spausdintą lietuvišką žodį*.

10

Tautos istorija yra geriausia tautos mokytoja.

Lietuvis brangina savo tautos praeitį ir tautinius papročius.

Lietuvis stengiasi būti vertas savo protėvių, kad paliktų pagarbų pasididžiavimą savo palikuonims.

11

Tautinis solidarumas yra aukščiausiaji tautinė dorybė.

Lietuvis ugdo tautinį solidarumą.

Visi lietuviai yra lygūs tos pačios tautos vaikai, tarp savęs broliai.

Tautinio susipratimo ir lietuvių vienybės ženklan kiekvienas lietuvis moka nuolatinį *tautinio*

solidarumo įnašą.

12

Lietuvio tautinės spalvos: geltona – žalia – raudona.

Lietuvio *tautinė šventė* – Vasario 16 – oji diena.

Lietuvio *šūkis*: “Lietuviais esame mes gimę, lietuviais turime ir būti!”

13

Lietuvis yra *lojalus* gyvenamajam kraštui.

Lietuvio santykius su nelietuviu nustato *artimo meilė* ir pagarba kiekvieno žmogaus laisvei, gyvybei,

sveikatai ir turtui.

Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo
Komitetas

Tremtyje, 1949 m. birželio 14 d.

Dokumentas artikuliavo penkis principus: orientaciją į šeimą (šeimiškumas), nacionalinę kultūrą (tautiškumas), religiją (katalikiškumas), kolektyvumą (visuomeniškumas) ir edukaciją (inteligentiškumas) (Reenan, 1990, 145, 146).

Chartos dokumentas yra specifiškai svarbus tuo, kad tam tikri argumentacijos tipai spaudoje buvo artikuluojami chartos principų pagrindu.

Įprastai tam tikros artikuliacijos yra tam tikros makro-strategijos, kurios „įdarbinamos“ diskursyviniam etninio identiteto formavimui. Šios makro-strategijos, kaip pastebi R. Wodak, susiję su pagrindinėm socialinėm makro-funkcijom – identiteto konstravimu, išsaugojimu arba įteisiniu, transformacija arba visišku pakeitimu (Wodak, 2009, 33).

Išanalizavę spaudoje dažniausiai pasikartojančias argumentacijas, iš dalies pritaikėme R. Wodak, R. de Cillia, K. Liebhart, M. Reisigl ir Y. Davis siūlomos duomenų analizės rėmus (1 lentelė), išskirdami strategijas, realizacijos reikšmes ir formas ir argumentacijų pavyzdžius. R. Wodak, R. de Cillia, K. Liebhart, M. Reisigl nurodo konstruktyvistines strategijas, transformacijos ir asimiliacijos/disimiliacijos.

Konstruktyvistinėmis strategijomis įprastai siekiama konstruoti ir nustatyti tam tikrą nacionalinį identitetą skatinant unifikaciją, sutapatinimą ir solidarumą. Atkreipiamas dėmesys į grėsmes nacionaliniam identitetui ir į etninio identiteto išsaugojimą ir reprodukovimą. Speciali šių strategijų subgrupė yra teisinimo strategijos (strategies of justification), kurios dažniausiai susijusios su problematiniais praeities veiksmais ir įvykiais ir “įdarbinamos” visų pirma naratyviniam nacionalinės istorijos konstravimui. Jomis siekiama įteisinti socialinį status quo legitimuojant savos tam tikros grupės praeities veiksmų interpretacijas su tikslu rekonstruoti, išlaikyti ir ginti bendrą “nacionalinį suvokimą” (Wodak, 2009, 33).

Transformacijos strategijų tikslas yra transformuoti arba modifikuoti palyginti stabilų nacionalinį identitetą ar jo komponentus, kurie įprastai jau būna konceptualizuoti (Wodak, 2009, 33). Tai dažniausiai atliekama subtilios retorikos įtikinėjimo pagalba (Wodak, 2009, 33).

Asimiliacijos strategijomis lingvistiškai siekiama sukurti laikiną ar erdvinį, tarpasmeninį panašumą ir homogeniškumą. Disimiliacijos strategijos paremtos tokiomis pačiomis funkcijomis ir nurodo į tas pačias dimensijas kaip ir asimiliacijos. Įprastai lingvistiškai konstruojami skirtumai nuo grupės vaizduojami kaip deviacija nuo normos ir dažnai nukrypimams priskiriamos menkančios etiketės grupės „susirūpinimo“ pagrindu (Wodak, 2009, 33).

Svarbiausias realizacijos reikšmės ir formos R. Wodak, R. de Cillia, K. Liebhart, M. Reisigl nurodo: asmenines nuorodas (antroponimai, asmeniniai įvardžiai); erdvės nuorodas (toponimai, vietos aplinkybės, vietos prieveiksmiai, kt.); laiko nuorodas (laiko aplinkybės, laiko prieveiksmiai, kt.) (Wodak, 2009, 35). Taip pat nurodomi kaip pagalbiniai – eufemizmai, nutylėjimai, aliuzijos, retoriniai klausimai, kt.

Argumentacijų segmentų pavyzdžių dalyje pasirinkome iliustruoti dažniausiai pasikartojančius spaudoje argumentacijų pavyzdžius (citasas).

Lentelė Nr. 1.

Strategijos:	Argumentacijų segmentų pavyzdžiai:	Realizacijos reikšmės ir formos:
<i>Kaltės ir atsakomybės strategijos:</i>		
- Strategija išryškinant skirtumą tarp „mes“ ir „jie“/ izoliacijos strategija ir/ar savitumo strategija	„Lietuviško charakterio ir lietuviškos sąmonės išlaikymas“.	Semantiniai komponentai, kuriantys skirtingumo/ ypatingumo žymenis.
-Strategija sukelti netikrumą	„Nekils nutautėjimo pavojus tik kažkada vėliau, nes iš tiesų jis yra iškilęs iš pat pradžių“.	Aliuzijos, prasimanymas, fiktyvūs scenarijai
-Atpirkimo strategija/aukos nusikaltusio strategija	„Visų aukos tauta privalo, visų solidarumu ji yra gyva“. „Gimtosios tėvų žemės palikimas visados lieka didelė kaltė, nors nusikaltome ne savo valia, bet svetimųjų priversti“. „Tautiniu požiūriu Lietuvos palikimo kaltę mums gali nuplauti ir mus išteisinti tikrai tolimesnė kova už Lietuvos laisvę“. „Visi kiti, kurių prigimtyje yra lietuviškumo žymių – būtų kalba ar kraujas – turi nešti bent mažą naštos dalį“. „Nė vienas mūsų nėra išteisintas lietuviškumo veikloje“. „Nutautimas yra mūsų vykdomas nusikaltimas prieš savo tautą ir save pačius“.	Aliuzijos, prasimanymas, fiktyvūs scenarijai

Menkinimo strategijos:

-Negatyvaus tapatumo išryškavimo strategijos arba negatyvių bendrų bruožų. *„Lietuvybę išduoti, neatlikdami jos uždedamų pareigų, negalime jos atsikratyti lygiai taip, kaip negalime nuo savęs pačių pabėgti“.* *Negatyvios konotacijos*

„Nesolidarumas visai lengvai „įsipilietina“ toje visuomenėje visiškai paprastu „kaip kas išmano, taip save gano“ principu“.

-Racionalizavimas/harmonizacija *„Kol neįrodysime to darbu toje tautinėje bendruomenėje, kuriai gimimu priklausome“.* *Fiktyvūs (grasinantys) scenarijai*

-Minimizavimo strategija *„Lietuviškumo žymė yra gyvenimo dalimi“.* *Sugestytivos pseudo opozicijos (lietuvių kultūra vs Amerikos kultūra)*
„Amerikietiškas personalizmas nepageidautina s lietuvių bendrijoje!“.

Legitimacijos/delegitimacijos strategijos (apeliacija į autoritetą arba nuorodos, kad asmuo neturi teisės ką nors kritikuoti) *„Nykstant nuoširdiems viršūnių ryšiams su visuomene, nyktų ir galimybės veiksmingiau padėti tautai“.* *Citavimas, perfrazavimas*
„Intelektualiniai sluoksniai turi didžios įtakos kiekvieno krašto politikos planuotojų apsisprendimams“.
„Kažkur visuomenės viršūnėse nesusigiedama vienybės klausimu“.

Konstruktivos strategijos:

Asimiliacija, priklausymas ir tęstinumas:

-Nacionalinio vienodumo/panašumo išryškimas *„Realia vienybe ir susiklausymu“.* *Dėmesys stabilumo komponentams*

-Prielaidos politiniam tęstinumui (valstybės/nacionaliniu lygmeniu) pertraukiamumo neigimas. *„Tautinio vieneto tikslai negali būti riboti trumpu laiko periodu, bet nepabaigiamai ištesti begalybę“.* *Erdvinės nuorodos, nurodančios tęstinumą („nuo tada“, „visada“)*

„Pastovų ir mūsų visų rankomis bei išmintimi tvarkomą tautinį vienetą“ .

„Veikti tarptautinėje plotmėje drauge su panašaus likimo kitų tautų kovotojais“.

„Tikėjimas Lietuvos laisvės ir lietuvių tautos amžinumo viltimi“.

Etninio ypatingumo strategijos:

-Nacionalinio charakterio ypatingumo ir išskirtinumo modeliai

Lietuvybėje yra trys pagrindiniai klodai, kuriais lietuviškoji dvasia save išreiškia atitinkamomis vertybėmis : tautinis charakteris, istorija, kultūrinės vertybės.

Pozityvios konotacijos

„Tautinės dvasios ir gilios tautinės sąmonės išplėtojimas sudaro tautybės esmę“.

Autonomija:

-Nacionalinės autonomijos ir nepriklausomybės prielaidos

„Juo daugiau ryšių sieja tautą, tuo vidinis jos atsparumas yra stipresnis“.

Semantiniai komponentai, konstruojantys autonomiją

Unifikacija ir darnumas:

-Bendrų unifikuojančių bruožų išryškėjimas/dalinimasis sielvartu ir susirūpinimu (subnacionaliniu ar nacionaliniu lygmeniu).

„Lietuvių tautos vardas gali būti keliamas ir jos likiminė kova aiškinama bei ginama“.

Lekšemos su semantiniais komponentais, kuriantys unifikaciją

„Būdama tėviškoji – motiniškoji mūsų būties versmė, tauta mums yra brangi, kaip mūsų pačių būtis“.

“Nė vieno lietuvių šiame žygyje nėra išteisinto ir atleisto”.

-Noro jungtis/kooperuotis/jausti ir rodyti solidarumą strategijos.

„Iprasmindami savo išėivinę lietuvių, drauge lietuviškoju žvilgiu kiekvienas įprasminame ir save pačius“.

Semantiniai komponentai, apeliuojantys į kooperaciją ir solidarumą.

„Kad visų sričių ir visų pajėgumų lietuviai, susirinkę vienan būrin, galėtų viens kitu pasiremti“.

„Kova už tautinę gyvybę – bendruomeninė kova“

„Nenuilstamu darbu senosios tautos gerovei, jos dvasinių lobių saugojimu bei išlaikymu“.

„Veiklai įstengsime suteikti visuotinumą bruožą“.

„Moraliniais principais pagrįsto lietuviško solidarumo tremtiniuose gaivinimas“.

“Tautinis sąmoningumas yra mūsų kovos tęstinumo laidas, kuris žūt būt perduotinas ateinančiai kartai”.

„Gyvoji lietuviybė yra visų kartu reikalas ir bendra programa“.

-Perspėjimai dėl nacionalinės ir etninės autonomijos ir unikalumo paradimo.

„Kraštutinio individualizmo (personalizmo) reiškiniai ardomai veikia pastangas įvykdyti tautinę išsivijios vienybę, ypač jos politinę vienybę“.

Negatyvios konotacijos

Disimiliacija/pašalinimas/pertraukiamumas:

-Skirtumų pabrėžimas tarp „mes ir „jie“.Pašalinimo strategijos.

„Pareigos atsisakymas taip pat yra pragaištinga veikla prieš visą lietuvių tautą, kiekvieną dezertyrą išbraukiant iš mūsų šeimos“.

„Tik to, kas save iš tautinės šeimos išskyrė mūsų interesams priegaištingu darbu, bendrųjų uždavinių vykdyme nelaukiame“.

„Normaliai lietuviškoje dirvoje turėjo užtekti vietos visiems, tik reikėjo pripažinti esant galimą ir augštesnio lygio lietuviybę“.

Lekšemos su „tada“ ir „dabar“, „mes“ ir „jie“.

Semantiniiais komponentais konstruojant skirtumus.

Demonstratyvūs ir asmeniniai įvardžiai („jie“, „šie“, „juos“);

Vengimo strategijos:

-Ignoravimas/sumenkinimas nacionalinės ir etninės heteronomijos

„Visi lietuviai vien dėl to, kad jie yra lietuviai privalo priklausyti tautinei bendruomenei ta dalimi savo gyvenimo, kuria liudija tautinę gyvybę“.

Eliminavimas priešingų argumentų.

-Etninio netolydumo/pertraukiamumo nuslopinimas/nustūmimas į antrą planą

„Neužmiršti gimtosios tėvų kalbos, išsaugoti tautinę sąmonę ir išlaikyti lietuvišką charakterį“.

Eliminavimas priešingų argumentų.

Transformacijos strategijos

Pozityvus savęs pateikimas nacionalinių skirtumų pagrindu

„Lietuviško charakterio ir lietuviškos sąmonės išlaikymas“.

Palyginimai - „mes“ pranašesni lyginant su kitais.

Autonomija (kaip nusiramino strategija)

Perspėjimai dėl heteronomijos, dėl nacionalinės autonomijos paradimo.

„Neįaugus į tėvų tautos kultūrą, dvasia išsijunginama iš tėvų tautos“.

Migloti svarstymai; eufemizmai.

Autonomijos pabrėžimas sumažinant baimes dėl didėjančios heteronomijos ir unikalumo paradimo

Išankstinis oponentų argumentų paneigimas

Pertraukiamumas/disimiliacija

Skirtumų pabrėžimas tarp „tada“ ir „dabar“	„Išėjimą be sąmoningo jaunimo praras savo vardą, veidą ir nepaliks pėdų, kad gyveno!“ “Aukojančių ir pasiaukojančių gadyne teks palaidoti su mūsų tėvais!”	Sugestyvūs retoriniai klausimai, retoriniai sušukimai
Skirtumo tarp „dabar“ ir „ateities“ pabrėžimas (galimų padarinių akcentavimas)	„Jei tautai priklausoma gimimu, tai būti jai ištikimu yra pareiga“.	Semantiniai junginiai (pvz. „kas pasiskolinta, tas turi būti gražinta“); normatyviniai veiksmoždziai („privalėti“, „turėti“)

Kaip matyti, retorikos pagalba spaudoje formuluojamos nuorodos į tam tikrą lietuvių charakterį, bendras įgimtas vertybes, priklausymą etninei bendruomenei gimimu, bendras pareigas. Akcentuojamas tam tikras moralinis sąmoningumas, kuris iš pažiūros yra būtina nacijos egzistavimo prielaida. Įprastai moralinio sąmoningumo išbandymas grindžiamas savęs atsižadėjimu bendruomenės naudai ir didelio masto solidarumu, kurio pagrindu sudaroma tauta - iš tų, kurie aukojo save praeityje, ir tų, kurie tai pasiruošę padaryti ateityje (Anderson, 1991, 10). Tokioje diskursyvinėje praktikoje svarbiausias akcentas skiriamas kolektyviniam elgesiui, mitiniam grupės vieningumui ir išskirtinumui:

Tautos pagimdyti (dvasinio subrandinimo prasme), ją mylime ir privalome mylėti, kaip mylime ir privalome mylėti savo tėvus <...> nėra ko save pačius neigti, išsiginant savo tautinės kilmės ir priklausomybės dėl to, kad likimas gimtuoju kraštu lėmė nebe tėvų žemę. Savęs pačių neniekinant, lygiai tenka priimti visą apvaizdinę skirtį – ir savo gimimą iš lietuvių tėvų ir tuo pačiu gimimą lietuviais, ir savo gimimą nebe tėvų žemėje. Tad žmogui nebelieka praktiškai jokio pasirinkimo – jei jis gimė lietuvių šeimoje, tai ir privalo tai tautai būti ištikimas“ (Girnius, 1956).

Tu esi lietuvis! Šisai žodis, brangiausias iš visų, ant mūsų pečių deda pareigą, nuo kurios mūsų negali atleisti nei joks žmogus, įstatymas, net nei pati mirtis (Vaičiulaitis, 1950, 1).

Kas yra įaugęs į lietuviybę, tas taip pat negali niekur iš jos „išvykti“, kaip save patį palikti. (Volertas, 1959, 369).

Retorika „įdarbinama“ sukurti panašumą tarp grupės narių, pašalinti/maskuoti skirtumus; reikalaujama identifikuotis su antropomorfizuota nacija; kuriama bendra kentėjimo strategija, kuri įprastai gali būti solidarizacijos pagrindu.

Etninis grupės pranašumas, Reenan įsitikinimu, galimas sukurti tik inteligentijos su aukštu motyvacijos laipsniu, galinčios rekonstruoti paralelią mentalinę stuktūrą dominuojančiai kultūrai

(Reenan, 1990, 16). Tiriant lietuvių diasporos spaudoje prieigos prie identiteto formavimo būdus galima teigti: pirma, kultūrinių ryšių atkūrimu visų pirma dalyvavo lietuvių inteligentija, antra, inteligentija taip pat prisiėmė pareigą kodifikuoti etninę kultūrą. Klausimas, kas yra “tikrasis Lietuvos paveldas”, turėjo būti vienodai svarbus su tuo, kas turi teisių įvardinti save deramu lietuviu ir kas ne. Akcentuojami tam tikri pasirinkti etninės atminties momentai priklausė tam tikroms socialinėms strategijoms, ideologijai ir identiteto politikai ir buvo “motyvuoti ir stiprinami simbolinio kapitalo etninio ir nacionalinio paveldo pagalba” (Čiubrinskas, 2004, 47).

Pereinant nuo argumentacijos, strategijų tipų, išanalizavus spaudą, taip pat galima išskirti du pagrindinius naratyvų blokus - etninį tęstinumą per endogamiją ir kultūros reproduktivumą.

Endogamija

Endogamijos principas etniniuose, nacionalistiniuose projektuose įprastai veikia principu - tik gimus tam tikrame kolektyve galima būti jo nariu. Tuo tarpu nacionalistiniai projektai, kurie susifokusuoja į geneologiją ir kilmę kaip pagrindinius etninio kolektyvumo organizavimo principus yra labiau atskiriantys bendruomenės narius.

Lietuvių išeivių spaudoje narių instruktavimas bendrai veiklai remiantis bendra kilme buvo taip pat labai svarbus. Nors spaudoje nuo 1972 metų randame pasisakymų nesiremti vien kilme, bet svarstyti ir kultūros internalizacijos klausimą jaunesnei kartai, endogamijos diskurso stiprumą išeivijoje, kaip vėliau matysime, rodė socialinės praktikos – „grynos tautos“ išlaikymas diskriminuojant mišrias šeimas.

Endogamija, santuokų kontrolė rodo aukštą nacionalistinio veikimo faktorių. Kai “rasės” formavimas yra įtraukiamas į bendrą genetinio fondo apibrėžimą, mišrių santuokų baimė tampa centrine nacionalistiniame diskurse (Davis, 1997, 22). Tokiu atveju galioja “vieno lašo taisyklė”, kuri diktuoja, kad jei turintys bent “lašą kraujo” žemesnės rasės gali “užkrėsti” “aukštesnę rasę” (Davis, 1997, 22).

Taigi įprastai išlaikyti tautą, etninę grupę gryną reiškia pastangas ir atmetimą tų, kurie neįeina į grynos tautos apibrėžimą. Tautiškas tokiu atveju siejamas su odos spalva, gimine, kilme ir gimimo laikotarpiu. Tuo tarpu „natūralūs saitai“ įvardinami ir kaip bendrijos patrauklumas („the beauty of gemeinshaft“) (Anderson, 1991, 143). Nors Anderson tautų atsiradimą sieja su kalba, ne kraujo ryšiais ir teigia, kad „kiekvienas galėtų būti pakviestas į įsivaizduojamą bendruomenę“, ir kad tokiu pagrindu bendruomenės pristato save ir kaip atviras, ir uždaras (Anderson, 1991, 145), lietuvių diasporoje iš esmės dominavo netinkamų narių išstūmimo strategijos.

Kultūrinė reprodukcija

Kultūra nacionalinių ir etninių bendruomenių analizėj vaidina centrinę rolę. Politinės kalbos „kultūrizacija“ užima savo vietą, kai dominavimo strategijos kaip ir pasipriešinimo tampa kultūriniais terminais, kultūra kolonizuoja socialinę erdvę (Davis, 1997, 39). V. Stolcke argumentuoja, kad „kultūrinis fundamentalizmas“ keičia rasizmo diskursą (Davis, 1997, 39).

Lietuvių išeivijos diskurse matyti formuojama prielaida, kad kultūra ir bendruomenė sutampa. Kultūra įtraukia kalbos dimensiją, paveldą, papročius, religiją ir išivaizduojamos bendruomenės mitinį vieningumą, kuris dalina pasaulį į „mes“ ir „jie“. Toks dalinimas įprastai yra ideologiškai reprodukuojamas visos sistemos, kurioje svarbią rolę atlieka Armstrong argumentacijoje simboliniai „ribų saugotojai“ (Davis, 1997, 23). Šie sergėtojai gali identifikuoti žmones kaip specifinio kolektyviškumo narius arba ne narius. Jie turi glaudžius ryšius su specifiniais kultūriniais kodais, taip pat elgesio, su labiau išstobulinta papročiu, religijos, literatūros, meno produkcija ir žinoma, kalba (Davis, 1997, 23). Taigi be tautos vienybės mito tiek pat svarbus palaipsniui tampa kultūrinio paveldo kodifikavimas, kultūros „normalizavimo“ tendencijos nacionalinio intereso ar etninių teisių pagrindu. Tam tikslui kiekvienas kultūrinio paveldo aspektas turi tapti vidiniu grupės vienybės pamatu ir garbės kodu (Čiubrinskas, 2004, 42).

Kultūros ir etninio identiteto tęstinumo užtikrinimo tikslams diasporoje taip pat reikšmingą rolę vaidino religija. Pagal etninę ideologiją nacionalinis individualumas rėmėsi į dvi atramas – kultūrą ir Romos katalikų tikėjimą. Iš esmės kultūra skatino religinius įsitikinimus, religija – kultūrą (Reenan, 1990, 205). Per kultūrą, kuri įtraukė visus bendruomenės gyvenimo aspektus, kaip šeima, švietimas ir organizacijos, lietuviai turėjo suvokti ir perimti lietuviybės idealo principus.

Ne mažesnės svarbos diasporos išlikimui turėjo kalba. Lingvistinis nacionalizmas bendruomenėje užėmė ypatingai reikšmingą vietą. Kadangi nepriklausomos valstybės nebuvo, lietuviai savo egzistenciją matė pirmiausia per kalbą, kuriai įprastai buvo priskiriamas mitinis vaidmuo:

Tik puikus lietuvių kalbos išmanymas ir sklandumas įgalina pažinti lietuviškumo dvasią... Be kalbos ir kultūros lietuviškumui lemta išnykti (Interviu su L. Sidriu, birželio 15, 1983 in Reenan, 1990, 213).

Kalba išlaiko Lietuvos žmonių aurą (Interviu su Katiliute- Boydston, vasario 12, 1985 in Reenan, 1990, 217).

Tamprus suminėtų imperatyvų kompleksas buvo priimtinas daugumai dipukų Amerikoje. Manoma, kad jis buvo sustiprintas ir politiškai motyvuotas „moralinės pareigos“, t. y. kadangi dalis lietuvių galėjo pasitraukti, pasitraukusi dalis turėjo išpildyti moralinius įsipareigojimus likusiems Lietuvoje.

Įprastai toks reikalavimų kompleksas aiškinamas nostalgija praeičiai - noru sugrįžti į tariamai paprastesnį aukso amžių, ankstesnį gyvenimo stilių, kuris negrįžtamai buvo prarastas (Smith, 1986, 175), sielvartavimu (Baskauskas, 1981), dvasine savęs „gynyba“ (Smith, 1986, 48), bėgimo situacija. Baskauskas teigia, kad tai konservatyvi reakcija nepriimti naujo sociumo su nauja struktūra ar bent adaptuotis reorganizuojant dalį aplinkos, kurios įsisavinti nepavyksta (Baskauskas, 1981, 280). Reikšmės galėjo turėti ir tai, kad diasporoje galiojo įsitikinimas, kad egzilio situacija laikina, negalutinė ir staiga radikalūs pokyčiai paveiks tarptautinę situaciją ir bus galima grįžti į kilmės šalį. Nuo pat persikėlimo į JAV lietuvių diaspora tikėjo tokiais poslinkiais ir spekuliuo būsimo grįžimu. Tuo tarpu konservatyvus elgesys reiškė intensyvų, radikalų norą išlaikyti kultūros visumą savo aplinkoje (Baskauskas, 1981, 280).

Tačiau manome, kad retorika dėl bendros praeities ir ateities yra svarbus įrankis bendrų papročių ir ribų nustatymo strategavime. Ideologinis darbas visada palankus išlaikyti status quo, taip pat prieigą prie idėjų ir prasmų kūrimo ir paskirstymo procesuose.

Intelektualų vaidmenį kuriant ir reprodukuojant nacionalines ideologijas savo laiku jau pabrėžė Gellner (1983) ir Smith (1986), ypačiai tų, kurie kilę iš engiamų bendruomenių. Būdami išstumti ar neturėdami priėjimo prie valstybinio aparato, šie intelektualai atranda kolektyvinius atsiminimus, transformuoja populiarią sakytinę tradiciją ir kalbą į rašytinę ir pavaizduoja „nacionalinį aukso amžių“ kaip nutolusią mitinę ir istorinę praeitį, kurios atkūrimas tampa pagrindu nacionalistinėms aspiracijoms (Smith, 1971), kaip pvz.:

Iš meilės kyta tikėjimas Lietuva ir lietuvybe: tikiu Lietuvos istorinį amžinumą, nors miršta ir tautos <...> tikiu lietuviškosios dvasios kūrybinį nemirtingumą, nors miršta ir kultūros <...> tikiu lietuviškosios išsivijojimo pasaulimą iš naujo įžiebtį pasaulyje drąsą kovai už laisvę, nors paprastai išsivijojimo, sutirpdami be ženklo (Girnius, 1956).

Etniniai projektai dažnai įgyja savo reikšmę už tautos-valstybės ribų etninėse, diasporos bendruomenėse. Tokių projektų pagrindas yra tautos unikalumo matas ir netinkamų narių pašalinimas (Smith, 1986, 47). Kitaip sakant, kolektyvinis išskirtinumas ir centrališkumas. Manipuliavimas bet kuriuo nacionalinio paveldo aspektu įgyja tvirtumą dažniau iš veiklos už tautos-valstybės ribų negu valstybės viduje. Pabėgėliai, deportuotieji, emigrantai ir kiti perkeltieji asmenys ir grupės įprastai dalinasi socialine atmintimi apie tėvynę, kaip ir perkeltu nacionaliniu paveldu (Čiubrinskas, 2004, 42).

Tuo tarpu solidarizacijos, vienybės strategijos grindžiamos ekvivalentiškumo logika. Matyti, kad lietuvių diasporoje tie, kurie buvo tos pačios kilmės, solidarizavosi, veikė bendruomenei ir su bendruomene, priskyrdami save vienai etninei grupei. Bet egzistuoja ir skirtumų logika, t. y. skirtumai toje pačioje grupėje dėl skirtingos lyties, skirtingos socialinės padėties, kt. (Hall in Jorgensen, 45). Tačiau, kaip pastebi Laclau, Mouffe, kalbant apie strateginį susitelkimą, kompromisą čia sunku rasti: ekvivalencijos logika, „paruošianti“ platformą bendriems veiksmais, nusveria vidinius

skirtumus grupėje, tuo tarpu skirtumų logika susilpnina pamatą mobilizacijai (Jorgensen, 2002, 45). Taigi įprastai homogeniškos bendruomenės fikcija turi pasitarnauti bendruomenės išlaikymui. Tuo tarpu nacionalizmo pagrindu tauta prasimanoma ten, kur ji neegzistuoja.

Įprastinėse diskusijose dėl bendruomenių fiktyvumo Gellner pvz. bendruomenes apibrėžia pagal jų klaidingumą ir autentiškumą, taigi priima prielaidą, kad egzistuoja „autentiškos“ bendruomenės (kas signalizuotų grupės vientisumą), Anderson - pagal būdus, kuriais etninės bendruomenės yra išsivaizduojamos (Anderson, 1991, 6). Manytume, kad lietuvių išėvijos etniam projektui identifikuoti svarbiausios sąvokos būtų „prasimanymas“ ir „klastotė“, „klaidingumas“ (Gellner, 1983, 10), „išsivaizdavimas“ ir „kūrimas“ (Anderson, 1991, 6). Ypač turint omenyje, kad lietuvių išėvija iš esmės atsidūrė multikultūrinėje JAV terpėje ir norėdama išpildyti chartoj suformuluotus principus turėjo save izoliuoti, taip pat atsiriboti nuo antros migrantų bangos, kuri vidiniai jau buvo pakankamai diversifikuota ir į chartos principus negalėjo elementariai reaguoti kaip realius.

Etninio projekto pagal chartos principus skatinimui išėvija, kaip matysime, mobilizavo visus įmanomus resursus - politinius, ekonominius, kultūrinius – t. y. susijusius su papročiais, religija ar kitais kultūriniais artefaktais, atsiminimais.

Taigi atitinkamai kalbant apie etnines ribas tam tikros etninėje bendruomenėje svarbu neatskirti kultūros, paveldo nuo politiškumo. Fiktyvios bendruomenės kaip vientiso ir vieningo darinio tikslas yra natūralizuoti hegemoniją ir legitimizuoti tam tikrų grupių prieigą prie ideologinio aparato. Tuo tarpu tarsi įgimtų etninių ryšių natūralizavimas signalizuoja bendruomenės padėtį tarp nacionalizmo ir rasizmo. Ši natūralizacija interpretuoja bendruomenės mažumas kaip tariamus deviantus nuo „normalumo“ kriterijų, ir pašalina juos nuo svarbių galios resursų (Davis, 1997, 11). Panašios praktikos, kaip matysime, lietuvių diasporoje buvo įprastas reiškinys - narių iš mišrių santuokų pašalinimas iš bendruomenės, nepakankamo kalbos mokėjimo faktas turėjo tiek pat reikšmės narių išstūmimui iš bendruomenės kaip ir individualistinis požiūris į bendruomenės veiklą buvo nesuderinamas su kolektyvinio veikimo pareiga. Taigi narystė etniam kolektyvume priklauso ne tik nuo tų, kurie siekia tokios narystės, socioekonominių resursų, bet ir daugybės taisyklių, reglamentų, nurodymų, kurie paprastai užtikrina vieniems lengvesnę priėjimą negu kitiems (Davis, 1997, 45). Kultūra yra resursas, pilnas vidinių prieštaravimų, kurie naudojami selektyviai, remiantis jėgos santykiais ir politiniu diskursu kolektyve, ir už kolektyvo ribų.

„LITERATŪROS LANKŲ“, SANTARIEČIŲ, „METMENŲ“ LIBERALUSIS DISKURSAS

Tačiau diskursas nėra galutinai fiksuotas ir nekintantis. Visų kitų galimybių, kurias diskursas pašalina, egzistavimą Laclau, Mouffe vadina diskursyvumo lauku. Diskursyvumo laukas yra tai, kas egzistuoja anapus diskurso. Tai yra rezervuaras reikšmių pertekliui, kurios buvo išstumtos specifinio diskurso siekiant sukurti reikšmių vienovę (Jorgensen, 2002, 27). Tačiau kadangi diskursas kuriamas tik per ryšį su tuo, kas yra jo išorėje, visada egzistuoja galimybė, kad bus pasiūlytos kitos artikuliacijos, diskursas bus suardytas kitų būdų nustatančių reikšmes.

Konservatyvios daugumos formuluotas diskursas į paribį stūmė kitos dipukų grupės, t. y. „Literatūros lankų“, santariečių, „Metmenų“ grupių etniškumo reikšmes, sampratas ir argumentacijas. Iš savo pusės pastarieji siūlė išipareigojimų spektrą nežiūrint kilmės, tautybės, tikėjimo, kultūros ir skirtingų pažiūrų, t. y. siūlė priklausymą etninei kultūrai ir veiklą įvairių pažiūrų pagrindu arba kompromisą:

Sakydami, kad esame laisvės kovotojai, mes tuo pačiu savo tarpe palaikome karo stovio nuotaikas. Iš čia ir visos mūsų kalbos apie drausmės ir rikiuotės reikalingumą, iš čia ir mūsų baimė, jei kas tik pabando iš tos rikiuotės išskristi ir eiti savo paties keliu. Sakydami, kad esame rezistentai, mes rezistuojame prieš viską, kas netelpa tradiciniuose mūsų kovos metoduose ir organizacijose (Stropus, 1963, 5).

Naujos giesmės” irgi nėra visiškai tikras teigiamos pažangos laidas. Neretai jos tik suardo tai, kas iki jų užgiedojimo pasiekta, bet nesukurta nieko geresnio. Tačiau tikra pažanga įmanoma tik naujus žingsnius žengiant, ir ji neįmanoma, besilaikant konservatoriškai įsikibus tik tradicijų (Rastenis, 143).

1) Savo tradicijose saugi ir jas išlaikanti bendruomenės dauguma, 2) nuolat santykiaujanti su dinamiška kūrybine mažuma, kuri būtų jautri visuotinio civilizacinio vyksmo gyviesiems ritmams, 3) ir savo kūrybiniais atsiekimais prilygtų kitų tautų kūrybiniam elitui, 4) bet būtų sąmoningai išipareigojusi kurti savosios kultūros kontekste, santykiaudama su tradicijose saugia dauguma, ir per savo tautą dalyvautų žmonijos kūrybiniame išsiskleidime (Kavolis, 1958, 124).

„Lankininkų”, santariečių, „Metmenų” liberaliojo diskurso egzistavimą paribyje galima aiškinti tuo, kad jis neturėjo tokio tvirto sutarimo pagrindo ir diasporos palaikymo. Kad diskursas sėkmingai egzistuotų, jis turi turėti unifikuotą reikšmių sistemą. Tuo tarpu liberalios pažiūros buvo diversifikuotos, kaip antai nebuvo bendro sutarimo, ar lietuvių etninė grupė JAV gali apskritai egzistuoti:

Pasilikdami lietuvybėje be gimtosios žemės, mes atsiduriame ne tik prieš nutautimo, bet ir prieš tuščio patriotizmo galimybę, kuri man regis, nėra daug kuo menkesnė už nutautimą (Mackus, 1965, 13).

Transformacijos strategijos modifikuoti konservatyvų modelį taip pat nebuvo artikuluojamos.

Taigi nors priešingi naratyvai visada egzistuoja nacionalinių „įsivaizduojamų bendruomenių“ paribiuose ir provokuoja bei turi galimybę ištrinti absoliučiomis laikomas ribas, jie nebūtinai būna radikalūs, bet veikiantys esamo konteksto ir jėgų pasiskirstymo kontekste, pripažįstantys lokalines gaires ir specifiškumą (Davis, 1997, 59). Tokių prieštaraujančių naratyvų be pavienių pasisakymų „Literatūros lankų“ žurnale, „Metmenų“ žurnale, studentų žurnale „Dienos tarp dangoraižių“, kelis randame taip pat „Moters“ žurnale – diskusijoje „Lietuvės moters teismas Niujorke“ prieš moters lokalizavimą etninio kolektyvo rėmuose ir siūlymą lietuvių moterims įsijungti į JAV politinę, kultūrinę ir ekonominę rinką ir per profesinę veiklą pristatyti lietuvių etninę grupę ir etnines grupės problemas (Čekienė, 1967, 9-11, Gedvilaitė, 1967, 12, 13). Bet tai pavieniai pavyzdžiai.

Apibendrinant skyrių, teigtume, kad bendruomenė nėra natūraliai susiformavęs vienetas, kuriam galima priklausyti arba ne. Kolektyvai yra ideologiniai ir materialūs konstruktai, kurių struktūrą, ribas ir normas lemia nuolatinės pastangos ir derybos. Taigi esencialistinė etniškumo konstrukcija gali būti ir „strateginio esencializmo“, t. y. susitarimo rezultatas kultūrinės ir politinės mobilizacijos naudai (G. Spivak in Davis, 1997, 119). Antra, kiekvienoj bendruomenėj egzistuojančios mažumos gali pritarti ir dalintis bendros kolektyvo kilmės mitu su dauguma, bet nesidalinti hegemonine vertybių sistema, kaip kad religija ar kitais akcentais, taigi dalinai būti „moralinės bendruomenės“ dalimi.

SOCIALINIS IŠEIVIJOS TINKLAS

Etninės mažumos savą homogenišką grupės pažiūrų sistemą įprastai konstruoja kiek įmanoma skirtingą nuo daugumos kultūros. Tuo būdu kuo tradiciškesnės ir labiau nuotolį išlaikančios kolektyvumą reprezentuojančios pažiūros yra konstruojamos, tuo jos suvokiamos kaip „autentiškesnės“ tokio konstrukto ribose.

Šie konstruktai neduoda erdvės vidiniams konfliktams ar skirtingiems interesams, kaip pavyzdžiui kultūros, klasių, lyties klausimais. Dar daugiau, tokių konstrukčių pagrindu yra tendencija daryti prielaidą, kad kolektyvo ribos yra fiksuotos, statiškos, esencialistinės, be erdvės augimui ir keitimuisi (Davis, 1997, 58). Kai tokia perspektyva tampa/paverčiama socialine politika, ji tampa svarbiu politiniu šaltiniu, grupės atstovų reikalavimu, kurie tariasi turį teisę atstovauti kolektyvą. Iš esmės tai autoritarinė perspektyva, pristatant grupę kaip homogenišką kolektyvą su tikslu kalbėti vienu balsu.

Toks modelis buvo pakankamai sėkmingas lietuvių diasporoje. Antra migrantų banga išėivijoje rekonstravo pirminį bendruomenės Lietuvoje modelį – su politinėm partijom, interesų grupėm, savanoriškom organizacijom, kalendorinėm šventėm, spauda.

Išėivijoje kolektyvinės pastangos etniniam identitetui išlaikyti buvo rodomos rengiant viešus pasirodymus, dėvint etninius kostiumus, rengiant chorinius pasirodymus, masinius genocido minėjimo renginius, finansiškai remiant lietuviškų mokyklų tinklą Jav, įsteigus Jungtinį Lietuvių Pagalbos Fondą (BALF). Tai pasitarnavo nustatant ir išlaikant grupės ribas. Visi ne lietuviai buvo mandagiai sutinkami, bet neįtraukiami į veiklą. Individai, kurie mėgino integruoti net nežymius vietinius įpročius susidurdavo su bendruomenės sankcijom, net jei tai būdavo pvz. vyro naujas pomėgis maišyti skirtingus gėrimus (Baskauskas, 1981, 282). Spaudimas grupės vienodumui, susiderinimui buvo didžiulis, remiantis pažiūra, kad grupė išliks, jei kultūra bus tęsiama.

Tuo tarpu tėvynė išėiviams buvo šventa vieta, kur viskas yra teigiama. Kiekvienas daiktas, susijęs su gimtine, ar tai būtų žemės sauja, ar sudžiovintos duonos gabalėlis, drabužio dalis, ar turistinis liaudies drožinys, buvo šventas objektas. Tėvynės patirtis buvo „mumifikuojama”, nuolat kartojama, dailinamoms specifinės detalės iš buvusio gyvenimo, taip kad palaiptisniui atrodė, kad jokių neigiamų įvykių nenutiko tėvynėje (Baskauskas, 1981, 285).

Lietuvių kultūra dipukams buvo pastovi vertybė ir daugelis jų prisidėjo prie jos gyvavimo ir formavimo, paskirdami savo asmeninius gyvenimus eilei lietuviškų projektų ir praktikų, kaip pvz. enciklopedijos komplekto lietuvių kalba rengimui ir leidimui (Čiubrinskas, 2004, 59).

Nors nepaisant skirtingo išsilavinimo egzilai JAV dirbo fizinį darbą ne pagal savo profesijas arba žemesniame lygmenyje (teisininkai tapo nekilnojamo turto agentais, dalis kitų profesijų atstovų dirbo pardavimų, ofisų klerkais, steigė savo mažmenines įmones (Reenan medžiaga, 1990, 149-152), spaudos organizavimas, lietuviškų institucijų organizavimas leido išlaikyti ir aktualizuoti buvusias socialines pozicijas ir statusą bent bendruomenės viduje. Tokią prielaidą leidžia daryti tai, kad nors profesiniame lygmenyje dalis išeivių pakankamai adaptavosi ir netgi įkūrė savo organizacijas kaip kad „Pasaulio Lietuvių Inžinierių ir Architektų Asociacija“, dar kitaip PLIAS, sąmoningai atmetė asimiliaciją ir gyveno lietuvių subvisuomenėje, kuri iš esmės turėjo paralelinės visuomenės bruožus – pradedant šeima ir baigiant institucijų, organizacijų tinklu ir kuri apėmė visą žmogaus gyvenimo ciklą (M. M. Gordon in Reenan, 1990, 152).

Dipukų karta iš esmės izoliavosi, kaip minėta, taip pat nuo pirmos emigrantų bangos, nes pastarieji nedalyvavo bendruomenės atkūrimo strategijose, buvo iš dirbančios klasės, žemesnio išsilavinimo, nors ekonomiškai šitvirtinę ir išlaikę etniškumą, tačiau perėmę anglų kalbą ar anglicizavę lietuvių kalbos žodžius ar lituanizavę angliškus ir adaptavęsi JAV sociume. Nors vėliau formalių bandymų sujungti abi grupes buvo. Pvz. 1977 metais publikacija anglų kalba „Bridges“ buvo kviečiama atkurti ryšius tarp pavienių, išsibarsčiusių Amerikos lietuvių, „pristatant lietuvių kultūrą, sąlygas tėvynėje, įvykius ir asmenybes Amerikoje, ir visų lietuvių aspiracijas, kurie palaiko idėją dėl Lietuvos siekio būti vėl laisva tauta“ (Bridges, gegužė, 1983, 12 in Reenan, 1990, 225).

Bet tai buvo pavieniai bandymai. Iš esmės dipukų socialiniame gyvenime dominavo nustatyta saugi bendruomenės gyvenimo rutina, svarbiausias dėmesys buvo išlaikyti atskirą genetiškai bendruomenę per endogamiją, kalbos tęstinumą ir pagaliau lietuvių pabėgėlių egzistenciją egzilio bendruomenėje (Baskauskas, 1981, 285).

Etninė endogamija buvo svarbi praktika, ne tik diskusijų lygmeny spaudoje. Tarpetninių santuokų grėsmė buvo išsakyta dar 1912 metais „Lietuvių Katalikų Sąjungos“ konvencijoje, 1930 metais lietuviai-amerikiečiai buvo skatinami lankyti Lietuvą bandant rasti tinkamą partnerį/partnerę, 1944 metais „Lietuvių Brolija“ („Lithuanian Knights“) priėmė rezoliuciją prieš mišrias santuokas, toks pats įsakas buvo įrašytas lietuvių pabėgėlių „Lietuvių Chartijoje“ 1949 metais, kuris DP buvo laikomas kone nacionaline konstitucija (Čiubrinskas, 2004, 52, 53).

Mišrios santuokos buvo sutinkamos su pasipriešinimu, net jei šeima išlaikydavo dvikalbiškumą ir abi kultūras. Kraštutinis spaudimas buvo santuokinio amžiaus asmenims rasti partnerį/partnerę savo bendruomenėje. Kadangi žymus skaičius išeivių buvo geografiškai išsisklaide, tam reikšmės turėjo vasaros stovyklos, jaunimo organizacijos, masiniai liaudies dainų ir šokių festivaliai, įprasta praktika buvo jaunimą siųsti į jaunimo išeivių suvažiavimus, kad susirastų antras puses iš lietuvių rato.

Etninės emancipacijos strategija buvo taip pat matoma įsteigus etninę “Lietuvių Katalikų Bažnyčią”. Ji buvo bene matomiausias socialinis tinklas išeivijoje. Parapijų kaip institucijos vaidmuo yra labiausiai matomas per visą lietuvių diasporos istoriją Jav. Duomenys rodo, kad 1918 metais Jav egzistavo apie 1000 savitarpio pagalbos bendruomenių, kurios funkcionavo kartu su parapijomis. Imigrantų parapijos Amerikoje dažnai buvo pagrindas kultūrinėms ir socialinėms organizacijoms steigti: chorams, teatrui, ansambliams, moterų klubams, produktų kooperatyvams, mokykloms, kartais net taupymo ir paskolų teikimo bendrovėms. Parapija buvo pagrindinė susirinkimo vieta bendruomenei net ir tiems, kurie nesidomėjo religija (Fainhauz in Čiubrinskas, 2004, 54). Per bažnyčią, ypač etnines bažnyčias, buvo užtikrinami socialiniai ryšiai, bažnyčia buvo svarbi teikiant pastogę, išlaikymą, pastiprinimą ir tam tikrų sociokultūrinių veiklų reprodukavimą, svarbų etninei sanglaudai ir identitetui. Katalikų bažnyčia, lyginant su nacionaliniais susivienijimais, buvo pagrindinė organizacinė jėga per visą 130 metų lietuvių buvimo Jav laikotarpį (Gedmintas in Čiubrinskas, 2004, 55). Tik “Lietuvių Bendruomenė”, įsteigta išimtinai dipukų nacionalinei veiklai, galėjo būti sulyginta su katalikų parapija. Nors Čiubrinskas laikosi nuomonės, kad katalikų parapijos nebuvo tokios svarbios antrai lietuvių bangai, nes ne visi buvo tikintys, be to, steigė savo organizacijas siekdami izoliuotis nuo jau įsteigtų organizacijų, yra ir kitų faktų - Reenan tyrimas rodo, kad katalikų bažnyčios veikla buvo svarbi steigiant ir kitas organizacijas, pvz. mokyklas prie parapijų ir katalikų tikėjimas buvo vienas reikšmingiausių akcentų lietuvių išlaikyme, nors vėliau, Reenan nuomone, katalikybė pasitarnavo diasporos asimiliacijai Jav kultūroje. Iš esmės antra migrantų banga, skirtingai nuo pirmos, religiją ir etninę kultūrą matė kaip du neatskiriamus dalykus ir tik dėl Amerikos katalikų bažnyčios politikos akcentuoti religiją, bet ne etniškumą kaip jungiantį veiksnį ir nepripažinti etniškų edukacijos programų „Jugtinė Amerikos Valstybės Lietuvių Bendruomenė“ (JAVLB) mokyklas, taip pat jaunimo stovyklas steigė atskirai nuo senbuvė išeivių mokyklų ir be vyskupijos kontrolės, nors katalikišką identitetą išlaikė (Reenan duomenys, 1990, 177 – 180). Apskritai katalikybė nacionalinio identiteto išlaikyme, kaip matysime, ypatingai instruokiant šeimas, buvo viena pagrindinių instrumentų. Nors A. J. Reenan nuomone, Romos katalikų dvasininkams tapus nacionaliniais delegatais lietuvių diasporai prisidėjo prie

lietuvių etninės grupės asimiliacijos, nacionalinę orientaciją, prisidėjus taip pat kalbos erozijai, pakeičiant pan-katalikybe (Reenan, 1990, 206).

1.1. EDUKACINIS TINKLAS

Lietuviai išeiviai Lietuvos ateitį matė taip pat per išsilavinimą, jaunimo edukacija buvo matoma kaip priemonė etniam sąmoningumui išlaikyti. Apskritai bet kurios kultūros ir kolektyvinio identiteto išlaikyme naujos generacijos instruktavimas yra bene svarbiausias uždavinys.

Dar pabėgėlių stovyklose Vokietijoje buvo pradėta kurti etninio ugdymo sistema. 1945 metais Hanau, Regensburgo stovyklose buvo atidarytos pradinės, vidurinės mokyklos, kiek vėliau Ansbache, Niurnberge. Be mokyklų tinklo stovyklose lietuviai taip pat išlaikė Baltų universitetą latvių ir estų pabėgėlių stovyklose Hamburge ir Pineberge. Kiti lietuviai taip pat lankė Vokietijos universitetus – Municho, Tiubingeno, Freiburgo, Bonos, Giotingeno, Hamburgo, Karlsrühės Aukštesniąją Technikos mokyklą.

Mokyklų tinklas Vokietijoje buvo įkurtas su misija išsaugoti lietuviybę, atskiriant lietuvių jaunimą nuo kitų tautybių. Mokyklų tinklo išlaikymas per šešis metus pabėgėlių stovyklose ne tik turėjo įtaką lietuvių tarpusavio santykių palaikymui, bet ir formavo vertybinius pagrindus tų, kurie pasitraukė vėliau į Ameriką (Reenan, 1990, 103).

Persikėlus į JAV toks tinklas buvo sukurtas taip pat, tik platesnis su šeštadieninėmis mokyklomis ir jaunimo organizacijomis – „Studentų Ateitininkų sąjunga“, „Neo-Lithuania“, „Akademiniu Skautų Sąjūdžiu“, „Santara-Šviesa“, „Lietuvių Skautų Sąjunga“, „Lietuvių Studentų Sąjunga“, „Lietuvių Katalikų Studentų Sąjunga“, jaunimo stovyklomis. Taip pat įsteigtas Lietuvių Pedagoginis institutas rengti mokytojus šeštadieninėms mokykloms. Dalis organizacijų buvo perkeltas modelis iš Lietuvos. Mokyklų steigimą paskatino „Lietuvių Pasaulio Bendruomenės“ idėjų pagrindu imigrantų įsteigtos tik atvykus 1951 metais „Jungtinės Valstybės Lietuvių Bendruomenė“ (JAVLB), skirta Lietuvos kultūros ugdymui, lietuviškumo išsaugojimui ir visiems lietuviško ugdymo reikalams, ir „Amerikos Lietuvių Taryba“ (Lithuanian-American Council, LAC), kuri buvo įsteigta politiniams tikslams. Nuo 1951 iki 1967 metų abi organizacijos – JAVLB ir LAC padėjo pamatus diasporos

mokykloms – 38 – 43 pradinėms mokykloms, trims vidurinėms mokykloms, vienuolikai darželių, šeštadieninėms mokykloms (Reenan, 1990, 159, 160).

Kaip būdinga etninėms mokykloms, mokyklose iš esmės buvo akcentuojamas kolektyvo kaip vieningo darinio vaidmuo, generacijų partnerystės principas, atsakomybė jaunimui perduoti kultūrinį jautrumą ir vystyti nacionalinį sąmoningumą. Kaip pasekmė - pradinė edukacinė veikla pabėgėlių stovyklose Vokietijoje transformavo diasporos bendruomenės veiklą į misiją (Reenan, 1990, 104). Inteligentija prisiėmė atsakomybę instruktuoti jaunesnę generaciją, perduodant jai etninę kultūrą etninėse mokyklose ir organizacijose. Tam prisireikė neatidėliotinai peržiūrėto kodifikuoto bendro supratimo apie Lietuvos kultūrą ir paveldą vadovėliams su etninėmis programomis ir literatūra (Čiubrinskas, 2004, 60).

Bet diasporoje buvo susidurta su Lietuvos kultūros atgaivinimo ir naujos standartizacijos problemomis ir sunkumais dėl strategijos perkeltą kultūrą įreminti į nustatytą struktūrą. Dipukų ambicija buvo sukurti alternatyvą sovietinei Lietuvai, įvedant gatavą esencialistinę kultūros kodifikaciją, kuri signalizavo, kad kultūra yra specifinis fiksuotas kultūrinis simbolių rinkinys, elgsenos ir artefaktų būdai neproblematiškai ir nuosekliai sudaro specifinę etninę ir nacionalinę kultūrą ir kad vidiniai skirtumai ir diferenciacijos nėra reikšmingi. Nors įprastai kultūros vystymėsi koegzistuoja du prieštaraujantys vienas kitam elementai, t. y. stabilizacijos, tęstinumo ir keitimosi tendencijos, lietuvių etniniam projekte kultūros stabilizacija buvo vienintelis svarbus elementas. Vienas tokių kultūrinių projektų buvo Danutės Brazytės knyga “Lietuvių papročiai ir tradicijos”. Kaip ir kiti etniniai projektai ir praktikos, ši knyga kėlė klausimą: kas yra tautos pagrindas? Buvo turima omeny grynumo klausimas prieš kontaminaciją, autentiškumas prieš skolinimąsi. Distinkcijos turėjo ypatingą reikšmę diasporos inteligentijai saugant teisę projektuoti “prideramą lietuvių” kultūrą ir manipuluoti ja vykdant identiteto politiką (Čiubrinskas, 2004, 60). Panašų atvejį randame sociologiniame klausimyne, tiriant nutautėjimo mąstą lietuviškose mokyklose JAV, kuriame klausimai ir atsakymų pasirinkimai sudaryti opozicijų pagrindu – lietuvių draugiškumas, kultūringumas, intelektualumas prieš amerikiečių nedraugiškumą, nekultūringumą ir kita (duomenys iš Reenan, 1990, 152 – 157, 198 – 201). Iš esmės klausimynas atskleidžia kaip buvo projektuojamas lietuvių charakterio ir lietuvių kultūros pranašumas, neproblematiškumas, vidinė koherencija. Antra, klausimyno rezultatai rodo, kad etnocentrinė pasaulėžiūra buvo sėkmingai internalizuota. Lietuviška edukacinė sistema JAV, paremta etnocentrine kampanija, iš pažiūros davė neblogų rezultatų. Dauguma respondentų anketoje pažymėjo, kad ateityje rinktųsi kurti lietuvišką šeimą, taip pat, kad rinktųsi “lietuvių tautybę” vietoj “lietuvių-amerikiečio” tautybės, taip pat didesnis procentas respondentų pažymėjo teisingais teiginiais, kad lietuviai lyginant su amerikiečių tautybės žmonėmis yra sąžiningesni, turi turtingesnę kultūrą, yra geresnių manierų, intelektualesni.

Lietuviško švietimo kampanijos rezultatus taip pat randame anketoje 1985 metų „Metmenuų“ žurnale, kuriame 1950 – 60 metų gimimo kartos atstovų apklausa rodo, kad vidinė etninės kultūros internalizacija nebuvo toks sėkmingas projektas:

Neapkenčiau šeštadieninės mokyklos. Ten man buvo neįdomu – pedagoginiai metodai ir pats kurso turinys nesiderino su mokslo raida kitame – amerikietiška pasaulyje. Nusibodo eilėraščiai apie verkiančias motinas ir dainos apie kraują ir mirtį <...> Priešinausi tam uždaramui, naujų idėjų baimei, skeptiškumui skirtingų nuomonių („Tarp blaivumo ir romantikos“, 1985, 147, 148)

Kalbant apie lietuvių kultūrą, mane domina kiekvienas rimtas prozos veikalas, filmas, tetras, dailė. Liaudies šokiai, liaudies dainos ir t.t. man beveik nepakeliami dėlto reikšmės svorio, kuriuo emigrantų kultūra juos apkrovė. Šie nekalti užsiėmimai įgavo politinę reikšmę, daug didesnę už jų pirmines intencijas („Tarp blaivumo ir romantikos“, 1985, 157).

Išėivijos diasporoje auginant vaikus pagrindis tikslas buvo įteigti, kad jų pareiga yra būti lietuviais, nežiūrint jų dalyvavimo ir priimančioj visuomenėj. Kopijavimas, ne inovacija buvo konservatyvumo taisyklė, kopijavimas kitos vietos ir laiko multikultūrinėje JAV visuomenėje (Baskauskas, 1981, 283). Tuo tarpu gedėjimas uždaroje grupėje jaunimui kirtosi su patirtimi multikultūrinėje aplinkoje. Neveiksmingą strategiją bendruomenei išlaikyti perduodant DP stovyklų patirį jaunimui, kuri jaunai kartai jau buvo nepažįstama, kaip matome analizuodami spaudą, turėjo pakeisti kitos ar modifikuotuos dalyvavimo bendruomenėje formas (Dundzila, 1957, Garnys, 1960, Girnius, 1956, 1962, „Jaunimo kongreso apžvalga“, 1966, Krikščiūnienė, 1969, Mickevičius A., Mockūnas, 1960, Nagys, 1960, Vanagaitis, 1964) . Bet kolektyvinio konservatizmo nelanksčios struktūros buvo per daug izoliuotos tiems, kurie buvo užaugę JAV ir kurie rado daug nišų, kuriose galėjo jaustis patogiai už etninės grupės ribų. Tuo tarpu daugybė skirtingų etniškumo išraiškų nebuvo integruotos į bendruomenės socialinę struktūrą. Klausimas apie skirtingas etninio identiteto sampratas multikultūrinėje JAV terpėje lietuvių diasporos spaudoje apskritai neegzistuoja. Pats naujo JAV sociumo faktas yra ignoruojamas, randame tik labai retas užuominas, kad JAV kultūra yra neigiamas faktorius, grėsmė lietuvių bendruomenei, bet JAV sociumo ir kultūros specifika neaptariama (Baltinis, 1966, p. 441, Girnius, 1950, p. 80, 1959, p. 61, Nagys 1966, 293, Vygantas, 1957, p. 24, Vygantas, 1956, p. 12, Viržis, 1948 p. 82)

Atsiribojimo efekto vienas aiškinimų - lietuvių mentaliteto specifika. Iki lietuvių išėivių patirties Amerikoje, pradedant pirma karta, sąlygos individualizacijai lietuviams apskritai neegzistavo. Lietuviai personalinį identitetą įgydavo tik per grupę, susiliejimą su kolektyvu (Reenan, 1990, 169). Taigi kadangi visa energija išėivijoje buvo skirta grupės “tobulinimui”, individualumui vietos nebuvo.

Nors A. J. Reenan kaip atviresnę grupę išskiria skautus, lygindamas su kitom jaunimo grupėm lietuvių diasporoje, ir teigia, kad skautų organizacija žymėjo poslinkį nuo diasporos nacionalinės mažumos mentaliteto, bet taip pat teigia, kad ji išryškino bendruomenės tipą su etnocentrine charakteristika (Reenan, 1990, 157). Bet etnocentrinė charakteristika pačia savo esme negali sutapti su grupės atvirumo prielaidom.

Vis dėlto nedideli pasikeitimai “Pasaulio Lietuvių Jaunimo Sąjungos” iniciatyva buvo matomi nuo 1972 metų, nors pašalinimo technikos dėl nepakankamo kalbos mokėjimo ar kilmės dėl mišrių šeimų statuso galiojo toliau („Tarp blaivumo ir romantikos“, 1985, 158).

Tuo metu M. Pleškys, R. Sakadolskis ir S. Kuprys išsakė mintį, kad organizacija turėtų pritraukti daugiau jaunimo. Tuo tarpu A. Saulaitis pasisakė, kad visas lietuvių jaunimas turi turėti prėjimą prie jaunimo organizacijų. „Bent dalį lietuvių kilmės turintis asmuo, kuris teigia, kad bent dalis jo paveldo ir intereso yra Lietuvos ateities reikalai, net jei jis ar ji nemoka lietuvių kalbos“ (Saulaičio interviu iš Reenan, 1990, 174). Taigi A. Saulaitis išreiškė mintį, kad Pasaulio Lietuvių Jaunimo Sąjunga nėra ideologinė organizacija ir turi pritraukti kuo daugiau narių. Nors A. J. Reenan pritaria teiginiui, kad kalba yra tas įrankis, kuriuo individas asimiliuoja savo kultūrą kaip visumą ir kalbos atsisakymas narystei nutraukė tarpgeneracinį paveldo perdavimą (Reenan, 1990, 176), lingvistinio nacionalizmo idėja jau negalėjo turėti tiek reikšmės, nes lietuvių bendruomenė iš esmės turėjo priimti faktą, kad bendruomenė nebuvo, nėra ir negali būti unifikuotas darinys. Panašų atvejį matome „Ateities“ organizacijoje, kuomet D. Polikaitis akcentavo poreikį neatskirti grupės tikslų nuo Amerikos tikslų, įsitraukti į Amerikos veiklą ir taip padėti Lietuvai:

Kojelis mus dažnai vizituoja skaityti paskaitų apie politiką. Jo dalyvavimas Jav politikoje padeda mums žinoti, kad mes egzistuojame kaip tauta okupuotoje Lietuvoje (Interviu su D. Polikaitis, kovo 25, 1985 in Reenan, 1990, 218).

Nors vėlgi A. J. Reenan įsitikinimu perėjimas nuo kultūros į politinę agitaciją už bendruomenės ribų pertraukė ideologinę paradigmą, posūkį nuo “Lietuvos Chartos” gairių ir signalizavo pilietinę asimiliaciją (Reenan, 1990, 223, 227), iš esmės tai patvirtina, kad socialinė ir kultūrinė lietuvių bendruomenės struktūra veikė ne kaip dinaminis atsinaujinantis darinys, bet kaip uždaras reguliacijų ir normų mechanizmas, nelankstumas pasitarnavo greitai grupės asimiliacijai.

Kitas postūmis iš dalies vyko ir lietuviškose mokyklose. A. J. Reenan duomenys rodo, kad iki 1972 metų mokyklose dauguma mokytojų sudarė tų, kurie buvo gimę Lietuvoje su DP stovyklų patirtim ir kurie Amerikos kultūrą laikė prastesne nei lietuvių Lietuvos nepriklausomybės periodu. Tai sukėlė įtampą ir konfliktus su Amerikoj gimusia karta. Laipsniškas pokytis personale, daugėjant Amerikoje gimusių mokytojų su ta pačia dvigubos kultūros patirtim, eliminavo problemą (Reenan, 1990, 182).

Kaip bebūtų, tai buvo pavieniai atvejai. Kaip rodo mūsų spaudos analizė ir organizacijų struktūra, remiantis Reenan statistika, lietuvių diasporos bendruomeninis modelis buvo išimtinai lietuviškas, pabrėžiant labai gerą rašytinės ir šnekamosios lietuvių kalbos mokėjimą dalyvavimui grupės viduje. Komplexas klausimų kaip į bendruomenę įtraukti ne lietuviškai kalbančius lietuvių kilmės asmenis, šeimas su vienu ne lietuvių kilmės partneriu/partnere, tuos, kurie nebuvo atsidavusiais katalikais, vaikus, nemokančius lietuvių kalbos, taip restruktūruojant bendruomenę, liko neišspręstas. Tačiau susipažinus su situacija, kai dalis lietuvių lankėsi Sovietinėje Lietuvoje, ir atrado, kad turi daugiau panašumų su kitom etninėm grupėm JAV nei su tos pačios kartos lietuviais tėvynėje, atsirado naujas impulsas maksimizuoti tam tikras adaptacijos formas ir atrasti savo etninio buvimo vietą šiuolaikinėje urbanistinėje Amerikoje. Nors tokie poslinkiai labiau buvo matyti tarp tų, kurie niekada nepatyrė pabėgėlių situacijos DP stovyklose (Baskauskas, 1981, 291). Kaip izoliuota bendruomenė dipukų bendruomenė iš esmės liudijo destruktivias karo pasekmes, tuo tarpu atsisakę praradimo ir sielvarto būsenos jie galėjo prisidėti prie gyvybingų kultūros transformacijų procesų ir naujos lietuvių generacijos buvimo prasmės (Baskauskas, 1981, 291).

Dipukų generacija iš esmės monopolizavo visą “tinkamo lietuviškumo” sferą. Lietuviška kultūra ir paveldu, etniškumu buvo stebėtinai manipuliuojama etninių institucijų pagalba (Čiubrinskas, 2004, 45). Priešpastatydami savo ideologinę definiciją individualumo-kolektyvumo pagrindu antros emigrantų bangos ideologija sukūrė paralelią mentalinę sistemą, pagrįstą pranašumo kompleksu aukštosios kultūros pagrindu, taip sukurdami sąlygas subbendruomenei. Iškeldami lingvistinį nacionalizmą (kuriuo nacionalizmas matomas kaip “mąstymo būklė”, ne pilietybė) lygia dalim su religija (Reenan, 1990, 16, 21). Taip tarsi išvengdami asimiliacijos.

Ne tauta išreiškia save per tautą, bet kultūra produkuoja „tautą“ (J. Donald in Davis, 1997, 66). Išėivijoje iš esmės vyko socialinės erdvės „kultūrizacija“. Pirminė reikšmė tenka tokiu atveju sudėtingiems galios ryšių procesams, mikro ir makro socialinėms, politinėms, ekonominėms veikloms ir struktūroms. Šiame kontekste svarbus yra įvairių kultūros rolių panaudojimas besitęsiančiam kolektyvumo ir kolektyvinio identiteto rekonstravimui ir jo ribų valdymui, kontrolei (Davis, 1997, 67). Kultūra yra dinaminis kintantis procesas, pilna kontradikcijų, kurias socialiniai aktoriai su skirtinga socialine pozicija skirtingai naudoja. Kaip bebūtų, manome, kultūros savybė atlaikyti skirtingas praktikas ir reikšmes turi įtakos hegemoniniams projektams būti lengviau natūralizuotiems. Tokie projektai, socialiniai ir kultūriniai, politiniai, dažnai padidina poreikį konstruoti tam tikrą kultūrą kaip visiškai atskirą. Nors Reenan nuomone, lietuvių akultūraciją paskatino šeimos, kalbos faktorius, fizinė ir socialinė izoliacija nuo lietuvių diasporos, „izoliacija nuo lietuvių geto paveikė lietuvių atžalas lyginant su tais, kurie aktyviai įsitraukė lietuvių bendruomenę“ (Reenan, 1990, 184, 186, 188), tačiau kultūra negali vystytis izoliacijoje nuo kitų

kultūrų, kultūra stagnuoja. Antra, toks socialinis darinys kaip lietuvių etninė bendruomenė vykdydama “netinkamų narių” pašalinimo politiką dėl mažo/nedidėjančio narių skaičiaus yra pasmerkta išnykti. Trečia, saitų su senbuviais nutraukimas taip pat galėjo pasitarnauti lietuvių bendruomenės susilpninimui.

1980 metais Amerikos Lietuvių Taryba (LAC) nebeturėjo jokių jaunimo organizacijų ir institucinio pagrindo, kuris pritrauktų naują lyderių generaciją pakeisti vyresnius narius. Statistika rodo (Reenan, 1990, 242 – 246), kad į LAC sudėtį įėjusios organizacijos kaip „Amerikos Lietuvių Moterų Romos Katalikių Asociacija“, „Lietuvių Romos Katalikų Federacija Amerikoje“, „Vilniaus Krašto Lietuvių Sąjunga“, „Lietuvos Atgimimo Sąjunga“, „Amerikos Lietuvių Tautinė Sąjunga“ ir kt. surinkdavo narių mokestį, bet patvirtino, kad narių mokestis nebuvo narystės ir veiklos rodiklis ir nurodė ženklų narių sumažėjimą arba deklaravo, kad yra LAC junginyje, bet realiai nėra tarybos dalis, arba nepriklauso LAC.

Tarp 1980 ir 1983 metų, atlikti tyrimai rodo, lietuvių etninio išskirtinumo samprata susilpnėjo, nauja generacija palaiapsniui perėmė priimančios visuomenės kultūrą (Reenan, 1990, 254).

MOTERŲ IŠEIVIŲ ETNINĖS EMANCIPACIJOS DISKURSAS

Tautos gyvuoja specifinių istorinių momentų sąlygomis ir yra konstruojamos kintančių nacionalistinių diskursų, skatinamų skirtingų grupių kovojančių dėl hegemonijos. Lyčių charakteristika turėtų būti suprantama tik šiame kontekste (Davis, 1997, 4). Tačiau nors viskas yra kintama ir atsitiktina, taip pat visada egzistuoja objektyvus diskursyvių nuosėdų laukas – socialiniai sutvarkymai, kurie priimami kaip savaime suprantamas dalykas ir kuriais neabejojama ir nebandoma keisti. Trečia, socialiniai aktoriai, ar tai būtų individai, ar kolektyvinės grupės, yra subjektyvios pozicijos nulemtos diskursų. Kiekvienas turi nevienodą priėjimą prie resursų galimų visuomenėje, ir mūsų visuomenėje suvaržymai gali būti klasės, etniškumo, lytiškumo pagrindu (Laclau, Mouffe in Jorgensen, 2002, 55).

Lyčių vaidmenų paskirstymą lietuvių diasporoje pirmiausia galima tirti sąryšyje su kultūros ir religijos esencializacija. Antra, sąryšyje su stereotipiniais lyčių vaidmenimis.

Lietuvėms moterims lietuvių diasporoje kaip ir visiems jos nariams be dominavusio kultūrinio naratyvo ir visuomeninių praktikų etninio projekto vykdyme dar teko specifinė rolė - šeimos institucijoje:

Pagaliau lietuvių moteris turi tinkamai suprasti savo pareigas šeimoje. Ji negali vien diriguoti, bet būti lietuviškai apsisprendusia ir visoje savo veikloje lietuviškumą vykdyti, nes tik šiuo atveju galima tikėtis teigiamų rezultatų. Įkvėpti vaikui lietuviškumą – tautinę dvasią – gali tik apdovanota motina“ (Malėnas, 1976, 24).

Šeima lietuvių diasporoje buvo artikuliuojama kaip etniškumo skleidimo šaltinis, nes generacijoms neperdavus etninio sąmoningumo bendruomenė išnyktų. Šeima turėjo prievolę ugdyti lietuvišką dvasią per kalbą ir vienos kultūros išlaikymą. Tačiau vyras buvo įprastai legitimuojamas kaip nacionalinio, etninio kolektyvumo saugotojas, moteris – perdavėja, kuriai buvo pavesta pareiga perduoti vaikams specifinį kultūros suvokimą. Kaip ir kultūros homogeniškumo ir homogeninio identiteto konstravimas šis perdavimas lietuvių diasporoje buvo taip pat privalomas visoms lietuvių moterims, nepaisant profesijos, socialinės padėties, pažiūrų skirtumų:

Tik savo viduje moraliai didi ir kultūriniai turinga lietuvių moteris neišsižadės savo tėvų kalbos bei jų tradicijų. Ji mielai jungsis į tautos laisvinimo darbą, pati nešdama aplinkai taiką ir šilumą (Matusevičiūtė, 1960, 4).

Priešmokykliniam atžalynui parūpintina be jokių priemaišų lietuviškų darželių. Ir jų suorganizavimas būtų jau tiesioginė pačių motinų pareiga. Jos našta galėtų nesunkiai pakelti (Labanauskaitė, 1956, 2).

Svarbus faktorius - kuriant šeimas moterims įprastai buvo daromas didesnis spaudimas rasti lietuvių partnerį, kad etninė šeima galėtų egzistuoti. Jos buvo pirmiausiai atsakingos už etninės

šeimoms kūrimą. Vyrai susidurdavo su mažesniais apribojimais auginant vaikus ir turėjo didesnę pasirinkimų skaičių, didesnę mobilumą (Baskauskas, 1981, 287). Kaip to pasekmė, bendruomenėje buvo disproporcija tarp vyrų ir moterų, didesnis skaičius buvo moterų tinkamų santuokai nei vyrų. Tuo tarpu dėl bendruomenės spaudimo, kitų negatyvių veiksnių, dezertyrų etiketės moterys geriau rinkosi netekėti, nei tekėti už kitos etninės kilmės partnerių. Taigi jos likdavo pareigingom dukterim pakankamai saugioj pozicijoj lyginant su sankcijom pasirinkus egzogaminę santuoką (Baskauskas, 1981, 287).

Lygia dalimi įprastai lietuvių spaudoje moterys lietuvės buvo instruktuojamos kurti lietuvišką šeimą, kas buvo artikuluojama kaip šventa pareiga. Kadangi kultūroje reprodukuojamas yra pagrindinis reikalas, lyčių santykiai dažnai matomi kaip gyvenimo būdas, kuriuo kultūra gali būti perduota iš generacijos į generaciją. Ypatingą svarbumą čia įgyja „namų“ konstrukcija, santykiai šeimoje; tuo tarpu šeimoje tam tikras pasaulio suvokimo būdas gali būti natūralizuotas ir reprodukuojamas. Lyčių vaidmenų natūralizavimas įprastai grindžiamas moteris identifikuojant su „gamta“, vyrus – su „kultūra“. Nes moterys gimdydamos vaikus kuria natūraliai, tuo tarpu vyrai yra laisvi/verčiami kurti kultūrą (Davis, 1997, 6).

Įprastai daugelyje kultūrų moteris, dažnai motina, simbolizuoja kolektyvumo dvasią (Davis, 45). Moterys kolektyvinėj vaizduotėj siejamos su kolektyvo, taip pat ir šeimos, ateitimi, operuojant asociacijom tarp kolektyvinio identiteto ir moteriškumo (Davis, 1997, 45). Tuo tarpu istoriškai nacionalinės pareigos formuojamos principu – vyrams gyventi ir mirti už tautą, tuo tarpu moterims veikti nereikia, jos tampa nacionaliniu įkūnijimu (Cl. Koontz in Davis, 1997, 45).

Taigi moterys dažnai užima dvejopą poziciją kolektyvo formavime. Iš vienos pusės jos dažnai simbolizuoja kolektyvinį vieningumą, garbę ir specifinių nacionalinių projektų principus, iš kitos pusės jos dažnai pašalintos iš kolektyvinės „mes“ politikos ir yra objekto, ne subjekto pozicijoj. Kaip rodo mūsų spaudos analizė išseiviams vyrams formuluojant konservatyvų diskursą lietuvių diasporoje ir tautos darinį formuojant broliškumo principais, natūralu, kad moterys buvo išstumtos iš diskurso produkavimo ir tapo etninės politikos vykdytojomis – mokytojomis mokyklose, motinomis ir kultūros reproduktorėmis šeimose. Jei patriarchališkam modelyje vyras, šeimos tėvas, turi teisę valdyti kitus šeimos narius, nepriklausomai nuo lyties, tai modernioje valstybėje neretai vyrai įgyja teisę valdyti moteris ne tik privačioje sferoje, bet ir viešojoje politinėje sferoje sudarydami socialinės tvarkos dėl lygybės tarp vyrų kontraktą (Davis, 1997, 7), kas buvo artikuluojama lietuvių spaudoje ir „Lietuvių Chartoje“:

Visi lietuviai yra lygūs tos pačios tautos vaikai, tarp savęs broliai („Lietuvių Charta“, 1949).

Moteris plačiai reiškiasi kaip žmona ir motina (Gaučys, 1976, 7).

Moteris, didesnę savo gyvenimo dalį praleisdama namie, visai pelnytai yra vadinama šimos siela, spinduliuojanti giliu tikėjimu, šeimos darnumo pareigų supratimu, aukšta morale, tvirta valia, patriotizmu ir visapusišku išsilavinimu (Čekienė, 1960, 8).

Moralinis moters tvirtumas yra tas visuomenės ramstis, kuris palaiko ir visos mūsų visuomenės moralinį gyvenimą“ (Gaidamavičius, 1960, 1).

Tik dažnai užmirštama, kad ir šeima nėra tokia primityvi socialinė institucija, todėl ją išlaikyti reikia pilnutinio toms pareigoms moters pasiruošimo (Čekienė, 1960, 8).

Neminint fakto, kad moterų straipsnių išeivių spaudoje taip pat buvo ženkliai mažiau lyginant su vyrų publikacijom, antai aptariant moterų tekstų silpnumą tarp 1945 – 50 metų, buvo teigiama, kad „negalima sulyginti moterų ir vyrų moralinių galvojimų, kadangi moters moralinis galvojimas, lyginant su vyrų galvojimu, dažniausiai iki galo neišsivysto <...> Moterų moralinis galvojimas vystosi kitaip negu vyrų. Jame vyrauja santykinė laikysena, moteris natūraliai klausia, ko reikia šitame socialiniame santykiyje. Viename santykiyje gali reikėti duonos, kitame – švelnaus prisilietimo, bet nėra jokio abstraktaus principo, kuris galiotų visiems atvejams. Tai būdinga moterų etikai. Vyrų etiniame galvoje suformuluojamas koks dėsnis, kuris galios visose situacijose. Teisybės principas, žmogaus teisių principas – visa tai esą vyriško mąstymo produktai, abstrakcijos, tad moterims natūraliai mažiau patrauklūs dalykai. Abstrakčių principų jos turi išmokti iš vyrų. Vyrai iš moterų turi išmokti jautrumo specifinėse situacijose, santykiuose su konkrečiu žmogumi (Kavolis, 1992, 112). Natūralu, kad moterį ranguojant kaip žemesnę būtybę, moterys diasporoje iš esmės reiškėsi šeimos sferoje.

Taigi nors kita vertus minėtos Anderson nacionalinės ir etninės „išsivaizduotos bendruomenės“ tarsi peržengia klasinius, lyčių, regionų ir kitus skirtumus, tačiau dažnai jos gali tapti, bent iš dalies, kitoniškumo žymenimis, pvz. signalizuoti moteriškumą etniniame naratyve kaip kitoniškumo savybę (Davis, 1997, 47). Taigi moterų narystė jų nacionaliniame ir etniniame kolektyve tampa dvigubo pobūdžio. Viena vertus, moterys kaip ir vyrai yra kolektyvo nariai, kita vertus visada egzistuoja specifinės taisyklės ir nuostatos, kurios nurodo į moterį kaip moterį. Moters charakterio “išskirtinumas”, kaip matome, buvo vienas lietuvių moteris skatinančių motyvų etninėms pareigoms:

Kad jokiame krašte ir jokiose aplinkybėse jos (moterys – a.p.) neprarastų savo būdingojo tradicinio Lietuvos moters charakterio” (Kurpavičius, 1957, 2).

„Autentiškumas“, Gellner sąvoka, dažnai etniniuose projektuose suvokiamas kaip „tikra nuomonė, balsas“ ir „tikra reprezentacija“. Identiteto politikoje „autentiškumas“ gali tapti politiniu resursu, bet taip pat ir reprezentacijos prievole (Davis, 1997, 45). Šią reprezentacijos prievolę dažnai privalo vykdyti moterys, kaip simbolinio kolektyvinio identiteto ir garbės nešėjos. Lietuvių išeivių spaudoje įprastinis moterį formavęs įvaizdis - gyventi dorai, būti lietuve, išlaikyti lietuvišką šeimą. Šeima artikuliuojama kaip moters sritis, vyras šeimos reikaluose apskritai neminimas. Vyrai natūraliai pozicionuojami viešai sferai, moterys - privačiai. Ši perskyra yra fiktyvi, kaip ir lyčių ir etniškumo specifiškumas. Dažnai šis perskyrimas naudojamas pašalinti moterų teises ir laisves. Apskritai imant gamtos ir civilizacijos perskyrimas moteris identifikuojant su „gamta“ siejamas ne tik su moterų pašalinimu iš civilinės politinės sferos, bet ir pagrindu, kad visose kultūros moterys mažiau socialiai vertinamos nei vyrai (Davis, 1997, 6).

Taip pat kultūriniai kodai, koks yra tinkamas moteriškumo apibrėžimas, dažnai rutuliojami išlaikyti moterį vidinės galios pozicijoje. Tuo tarpu religija socialiniuose ir kultūriniuose projektuose neretai įgyja reikšmę moterų ir jų elgesio kontrolėje. Tokia kontrolė lietuvių diasporoje egzistavo įprastai parodant, kad moters tinkamas elgesys taip pat pasitarnauja kolektyvinių ribų išlaikymui:

Tačiau lietuvių katalikės moters misija išeivijoje skiriasi nuo laisvojo pasaulio moterų tuo, kad yra sunkesnė, daugiau aukos kenčiančiai tautai, daugiau savęs išsižadėjimo reikalaujanti. Ji turi būti ne vien motina, bet ir mokytoja, visuomeninkė, kultūrininkė, sąmoninga lietuviybės gynėja, palaikytoja, tautos ateities kūrėja, todėl ir visose srityse turėtų pakankamai orientuotis ir būti pavyzdžiu jaunesiems (Čekienė, 1960, 10).

Tačiau analizuojant lyčių roles specifinių institucijų vaidmens pagrindu, kaip pvz. katalikų organizacijos instruktuojant moteris, taip pat istorinio periodo specifiškumo pagrindu, svarbu nepraleisti ir tai, kad reikšmės turi ir tai, kad daugumoje visuomenių dalis moterų turi įtaką nelygiaverčiams ir kitų moterų ir vyrų statusams taip pat (Davis, 1997, 7). Moterų elgesio instruktavime dažnai moterys, ypač vyresnės, yra įgalintos prižiūrėti, koks elgesys yra prideramas ir kokios moterys gali būti įvardintos deviantėmis. Dažnai tai pagrindinis moterų socialinės galios šaltinis, todėl jos gali į atitinkamą moterų elgesio konstravimą įsitraukti su dideliu užsidegimu (Davis, 1997, 37). Sunku pasakyti kiek moterų etninės emancipacijos diskursą konstravo lietuvių katalikės moterys ir kiek vyrai, bet mūsų tyrime matyti, kad „Moters“ žurnale vienodai reiškesi ir vyrai, ir moterys. Nors tik labai nedidelė dalis moterų spausdinosi kituose išeivių leidiniuose.

Lyčių santykių reikšmė kultūrinėse ir identiteto naracijose yra svarbi tema. Hegemoninės kultūros pristato specifinius pasaulio suvokimo būdus ir socialinę tvarką. Santykiai tarp vyrų ir

moterų yra vienas centrinių klausimų tokioj perspektyvoj. Moterys dažnai yra konstruojamos kaip kultūriniai kolektyvumo ir jo ribų simboliai, kaip kolektyvinės garbės nešėjos ir kultūros perdavėjos kitoms generacijoms. Specifiniai kodai ir reguliuojantys mechanizmai įprastai yra formuojami, apibrėžiant, kas yra “tinkamas vyras” ir “tinkama moteris”, kas turi centrinės reikšmės bendruomenės narių identitetams. Kadangi kultūros yra neretai hegemoninio intereso konstruktai, moterys tokiame kolektyve yra dvejopoj pozicijoj.

IŠVADOS

Pagrindinis mūsų darbo tikslas buvo identifikuoti ir apibrėžti skirtingus etninio identiteto diskursus ir diskursyvias praktikas.

Medžiagos analizė patvirtino pirminę mūsų prielaidą, kad etnis identitetas yra selektyviai naudojamas ir diskursyviai konstruojamas, yra kultūros politikos formavimo dalis.

Darome išvadą, kad vykdant identiteto politiką konservatyvaus diskurso formavimas ir lietuvių išeivių socialinio tinklo formavimas buvo glaudžiai susiję. Konservatyvaus diskurso pagrindu buvo sukurtas pilnas išeivijos organizacijų tinklas. Tuo tarpu liberalusis diskursas išeivijos spaudoje egzistavo konservatyvaus užribyje, nebuvo realizuotas socialinėse praktikose.

Atitinkamai darome išvadą, kad įsteigus atskiras organizacijas išeivija buvo pajėgi operuoti išskirtiniu grupės statusu ir autonomija.

Autonomija taip pat buvo garantuojama taikant netinkamų narių pašalinimo strategijas.

Lingvistinė analizė atskleidė, kad identiteto formavimas didele dalimi priklausė nuo makro strategijų. Prieigą prie lietuviško paveldo resursų, lietuviškumo artikuliacijai ir instruktavimo turėjo antros išeivių bangos lietuviai inteligentai. Senbuviai emigrantai buvo nepageidaujami, nes nedalyvavo etniškumo įgyvendinimo strategijose, lietuviškos moterys išeivės įprastai veikė šeimos ribose, jaunimas buvo dviguboj pozicijoje – amerikietiškos ir lietuviškos kultūrų sandūroje buvo instruktuojami rinktis lietuvių kultūrą.

Lietuvio išeivio identitetas buvo konstruojamas kaip kolektyvinis identitetas, taikant asimiliacijos ir unifikacijos strategijas, nepaisant skirtingų socialinių, kultūrinių pažiūrų. Lietuviškas identitetas buvo sukonstruotas remiantis pranašumo kompleksu, etninės kultūros išskirtinumu, kuris taip pat buvo alternatyva pirmos bangos identitetui. Toks etnis identitetas buvo veiksmingas išimtinai grupės viduje, izoliacijoje nuo dominuojančios JAV kultūros.

Bet etniškumas lietuvių diasporoje galėjo būti tik fragmentiškas, nes buvo rekonstruotas už valstybės ribų – perkeltas ir įsivaizduotas. Virtualus prisirišimas prie bendros kilmės vietos ir bendras planavimas ateičiai tapo svarbiu pagrindu solidarizacijai. Diskursyviame identiteto formavime vienodai svarbus buvo bendros praeities ir ateities konstravimas, „nacionalinio charakterio“ ir bendros kultūros esencijalizacija. Tam buvo naudojami tam tikri pasirinkti atminties blokai, etninės kultūros įvaizdžiai standartizuojami ir sėkmingai reprodukuojami.

Taip pat konstatuojame, kad nors socialinis solidarumas ir išeivijos organizacijos yra gyvybiškai svarbus elementas bendruomenei išlikti, bet „etninio grynumo“ sindromas izoliavo lietuvių bendruomenę. Manome, kad viena vertus, uždaro lietuvių bendruomenės susiformavimą

galėjo paskatinti reakcija į asimiliaciją JAV skatinančią politiką, kita vertus, multikultūrinė JAV aplinka taip pat galėjo sudaryti sąlygas minimaliai komunikuoti su priimančia visuomene.

Nors A. Reenan nuomone posūkis nuo lingvistinio nacionalizmo ir etninių vertybių į pan-katalikizmą buvo asimiliacijos priežastys, etnines vertybes keičiant religinėm, išanalizavę duomenis darome išvadą, kad bendruomenė nesudarydama sąlygų iš naujo apibrėžti lietuviškumą ir numatyti naujas diasporos organizacijų veiklos gaires Amerikos sociokultūriniam fone iš esmės pakirto tarpgeneracinę socialinę ir kultūrinę tęstinumo dinamiką ir pasuko asimiliacijos link. Nes diasporoje išsivija formulavo vieną pasirinkimą – Amerikos kultūra arba lietuvių kultūra su visom iš to išplaukiančiom pasekmėm (taikant pašalinimo iš grupės technikas, ignoruojant bet kokią vidinę ir išorinę grupės kaitą, nukrypimus nuo grupės standartų nurodant nepageidaujamais). Tuo tarpu kolektyvumo kaip lankstaus, kaitaus socialinio darinio samprata galėjo pasitarnauti mažos etninės lietuvių grupės išlaikymui, t. y. neištumiant narių, kurie neatitiko numatytų grynos kilmės, kalbos, nemišrios partnerystės, kolektyvinių vertybių kriterijų ir taip užtikrinant grupės gyvybingumą ir tęstinumą.

TYRIMO MEDŽIAGA

- „Akademiniio jaunimo mentalitetas“, Metmenys, 1960, nr. 2, p. 178 – 185.
- Aliušis, Juozas, Šeštadieninės mokyklos rūpesčiai, Aidai no. 3, 1954.
- Alšėnas, Pranas, „Aš esu tik šeiminkė“, Moteris, 1962 nr. 5, p. 25.
- „Apie lietuviškąjį švietimą“, Akiračiai, 1975 nr. 4 (68).
- Bačiūnas, J. Juozas, „Santaroje su tauta“, p. 52-56.
- Bagdžiūnienė, Nijolė, „Montrealio veiklios moterys“, Moteris, 1976 nr. 5, p. 23.
- Balčiūnas, Petras, „Tėvų bėdos, bėdos su tėvais“, Švietimo Gairės, nr. 6, 1972.
- Baltinis A. „Mūsų tremties jaunimas vertybių kryžkelėje“, Aidai, 1966, nr. 7, p. 438-44.
- Banelienė N. Motinos diena ir gyvenimo problemos, Moteris, 1969, nr.3.
- Barzdukas, Stasys, „Tautinis ugdymas likiminiame mūsų kelyje“, Švietimo Gairės nr. 1, 1969.
- Brizgys Pr. „Vasario šešioliktosios paraštėje“, Ateitis, 1967, Nr. 3.
- Brizgys, V. „Lietuvės katalikės moters misija už Lietuvos ribų“, Moteris, 1960, Nr. 1(18), p. 1.
- Budzeika, J. „Pagarba šeimai“, Moteris, 1962 nr. 5, p. 25.
- Čaplikaitė – Mačiukienė Gražina “Nutautėjimo dinamika ir lietuviškumo problema”, Dienos tarp dangoraižių. 1957, p. 26-33.
- Čekienė E. „Išėivijos lietuvių moteris“, Moteris 1967, nr. 3, p. 9-11.
- Čekienė E. „Lietuvės katalikės moters misija išėivijoje“, Moteris, 1960, nr. 4, p. 8-10.
- Čeponkaitė, Jūratė, „Kodėl vaikai nevarvoja lietuvių kalbos“, Švietimo Gairės, nr. 2, 1970.
- Čižiūnas, Vaclovas, „Mūsų politinės vienybės ir strategijos klausimu“, Aidai, 1963 Nr. 8, p. 345 – 352.
- „Dar apie KKK Moterų Draugijos veiklą“, Moteris nr. 5, 1962, p. 18.
- Daugvainienė, Z. „Kanados L. K. Moterų draugijos suvažiavimas“, Moteris, 1957 nr. 4(9), p. 25.
- Daukšienė, O. „Lietuvos dukterų draugija“, Moteris nr. 1965 nr. 1, p. 17.
- Dundzila, Antanas V. “Studentai spaudoje”, Dienos tarp dangoraižių. 1957, p. 85-87.
- Drunga K. „Kokybė lietuvių gyvenime“, Margutis, 1964, nr. 7, p. 4-5.
- Gaidamavičius Pr. „Per penkmečio slenkstį žengiant“, Moteris, 1960, nr. 4, p. 1, 2.
- Galdikienė M., „Žodis „Moteriai“, Moteris, 1960, nr. 4.
- Galdikienė M. „Žvilgsnis į save ir į savo siekimus“, Moteris, 1955, nr. 1.

- Garnys, J., „Pasimetusiai maištaujanti karta ?“, Mūsų Žingsniai, nr. 37 (114), 1960.
- Gaučys, P., „Moterų judėjimas“, Moteris 1976 nr. 1, p. 7-10.
- Gedvilaitė S., „Išėivijos lietuvė studentė“, Moteris, 1967, nr. 3, 12-13.
- Gegevičiūtė V. „Akademinių jaunimo mentalitetas“, Metmenys, 1960. p.178 – 185.
- Girnius J., „Lietuvos studentai išėivijoje“, Aidai, 1962, nr. 4, p. 107.
- Girnius J., „Pasipriešinkim kultūriniam nuosmūkiui“, Aidai 1959 nr. 2, p. 74 – 82.
- Girnius, Juozas, „Tautinė kultūra – tautos gyvybės pagrindas“, Aidai 1956 Nr. 8., p. 297 – 304.
- Girnius, Juozas, „Tautinės moralės pagrindų beiėškant“, Aidai 1950 Nr. 2, p. 54 – 62.
- Girnius, Juozas, „Tautiniai mūsų uždaviniai tremtyje“, Aidai 1948 Nr. 11, p. 30-31.
- Girnius J., „Tikėjimas priešais neviltį (pora minčių „tremtinių“ optimizmui išvirtus „emigrantų“ pesimizmui)“, Aidai, 1959, nr. 5, p. 237
- Grabošaitė, Irena, „Jaunimas ir liėuvybė“, Moteris, 1962 nr. 5, p. 16, 17.
- Gražytė I. „Nauji keliai išėivijos literatūroje“, Metmenys, 1971. Nr. 21. P.152 - 160.
- Gutauskas, J., „Šeima – liėuvybės pagrindas“, Švietimo Gairės nr 3, 1970.
- „Jaunimo kongreso apžvalga“, Aidai, 1966, nr. 7, p. 319 – 24.
- „Kanados liėuvių katalikių moterų draugijos veikla“, Moteris, 1960, Nr. 1(18), p. 23, 24.
- „Kanados liėuvių katalikių moterų draugijos veikla“, Moteris, 1960, Nr. 2 (19), p. 25, 26.
- Kavolis V. „Atsisveikinimas su Lietuva“ – ir susitikimas su liėuvybe, Laisvo žmogaus keliu į liėuviškumą“ (pirmojo liėuvių studentų santaros suvažiavimo darbai), 1954, p. 33 – 41.
- Kavolis Vytautas, Dinaminio tautiškumo sąlygos // Santarvė, Nr. 3 – 4, 1958.
- Kavolis V. Generacijų santykis, Naujienos, 1961, balandžio 22.
- Kavolis V. Gyvosios liėuvybės perspektyvos, Margutis, 1962, rugpjūtis, p. 9 – 10.
- Kavolis V. Santaros dešimtmečio proga, Margutis, 1964 nr. 7, p. 14, 15.
- Kavolis V. Tautinis jaunimo darbas, Karys, 1954, p. 287.
- Kleiza, Vaclovas, „Pirmosios sąjungos dienos“, Dienes tarp dangoraižių. 1957, p.47-51.
- Krikščiūnienė, E., „Naujoji karta“, Moteris, 1969 nr. 3, p. 14, 15.
- Krikščiūnienė, E., „Nesustokim pusiaukelėje“, Moteris, 1965 nr. 2, p. 20, 21.
- Krupavičius M., „Moterims liėuvėms“, Moteris, 1957, nr. 4, p. 2, 3.
- Kubilius, T. J., „Prisiminimai, ateities darbai“, Moteris, 1957 nr. 4(9), p. 20, 21.
- Labanauskaitė, O., „Moterų talka liėuviškuose darbuose“, Moteris, 1960, Nr. 1(18), p. 3-5.
- Labanauskaitė, O., „Tremties motinos garbingoji našta“, Moteris, 1956 nr. 1 (2), p. 1, 2.
- „Lietuvės pasaulio katalikų moterų organizacijų unijoje – UMOFC“, Moteris, 1957 nr. 4(9), p. 31, 32.
- „Lietuvių katalikių moterų draugija“, Moteris, 1957 nr. 4(9), p. 4-7.

- „Lietuvių katalikių moterų draugija“, *Moteris*, 1960, nr. 4., p. 31-34.
- „Liet. Kat. moterų draugijos veikla Kanadoje“, *Moteris*, 1957 nr. 4(9), p.29 – 31.
- „Lietuvių šeštadieninė mokykla“, *Moteris*, 1960 Nr. 3(20), p. 1.
- „Lietuvių tautinis akademinis sambūris“, *Dienos tarp dangoraižių*. 1957, p. 103-108.
- Mackus A. Laisvės siekimas ir žemės trupiniai. Fragmentai iš rankraščio palikimo, *Metmenys*, 1965, nr. 9, p. 13 – 17.
- Mackus A. „Ties nepriklausomybe ir ties žemėn neįaugusia karta“, *Metmenys*, 1960, nr. 2, p. 7 - 18.
- Malėnas T. „Lietuvė Moteris pavergta?“, *Moteris*, 1976, nr.4, p. 24.
- „Moterys lietuviškoje visuomenėje“, *Akiračiai*, nr. 1 (65), p. 1, 4.
- „Moterų veikla Montrealyje“, *Moteris* 1976 nr. 1, p. 21.
- Matusevičiūtė, Izabelė „Būdai ir priemonės tautinei kultūrai išlaikyti“, *Aidai*, 1966, nr. 7, p. 305-308.
- Matusevičiūtė, Izabelė „Moterys spaudos darbe“, *Moteris*, 1960, nr. 4, p. 4, 5.
- Meškauskas V. „Quo vadis lietuvių išėivija“, *Margutis*, 1962, balandis, p. 4 – 5.
- Metmenų laisvieji svarstymai*, Vilnius, 1993.
- Mickevičius A., Mockūnas L., *Studentų Gairės*, 1960, nr. 2 (3), p.10 – 14.
- Mieželis, Raimundas, „Sąjunga istorijos veidrodyje“, *Dienos tarp dangoraižių*. 1957, p. 53-68.
- Mockus K. „Vienybės klausimai mūsų visuomenėje“, *Aidai* 1956 Nr. 5, p. 235-237.
- Nagys H. Jaunimo reikšmė tautoj ir išėivijoje, *Aidai*, 1966, nr. 7, p. 292 – 95.
- Nyka – Niliūnas A. A. Mackus (žodis pasakytas A. Mackui skirtame vakare Čikagoje), *Aidai*, 1966, nr. 5, p.226.
- „Pabaltijo moterų taryba Kanadoje“, *Moteris*, 1957 nr. 4(9), p. 38.
- „Pasaulio lietuvių bendruomenės darbo keliu“, *Moteris* nr. 1965 nr. 1, p. 22, 23.
- „Pasaulio lietuvių katalikių organizacijų sąjunga (PLKOS) tarptautinėje veikloje“, *Moteris* 1976 nr. 1, p. 22, 23.
- Petrutytė D. „Motiniškumo prasmė ir jo uždaviniai“, *Moteris*, 1965, nr.4, 141-153.
- Pikturna V. „Moterų apaštalavimo pareiga“, *Moteris*, 1956, nr. 4.
- R. A. – D. Pernai metų veikloje pasidairius, *Aidai*, 1963, Nr. 1
- Ottienė V., „P.L.K.O.S. suvažiavimas Toronte“, *Moteris* 1976 nr. 1, p. 21.
- V. Rastenis Pasimetimai tarp kairės ir dešinės, Lietuvos ir Amerikos, 143 – 144
- „Sesės lietuvis“, *Moteris*, 1957 nr. 4(9), p. 1.
- Šoliūnas, J. „Kur moterys?“, *Moteris* nr. 1, 1971.
- Stropus K. Iš rytų į vakarus. *Margutis*, 1963, spalio.

- „Tarp blaivumo ir romantikos”, 50 metmenys, 1985, 140 – 160.
- Tarvydaitė – Rozniekienė O. „Pagalvokime apie LK moterų dr – jos veiklos praplėtimą“, *Moteris*, 1962, nr. 4.
- Trumpa, Vincas, „Bendruomenė išseivijoje“, *Aidai*, 1966, nr. 7, p. 303 – 308.
- Užupienė A., „Lietuvių katalikių moterų d-jos atkūrimo istorija Kanadoje“, *Moteris*, 1957 nr. 4(9), p. 8, 9.
- Vaičiulaitis, Antanas „Žodis skaitytojams”, *Aidai*, 1950 Nr. 1, p. 1, 2.
- Vaišnienė E. „Moteris lietuviškoje visuomenėje“, *Akiračiai*, 1975, nr. 1.
- Vanagaitis, Antanas, „Kokybė lietuviybės išlaikyme“, *Margutis*, 1964 nr. 7, p. 3 -5.
- Vardys V. Lietuviškasis dialogas, *Aidai*, 1956, p. 245.
- Vygantas V. „Individas vertybių sankryžoje“, *Dienos tarp dangoraižių*, 1957, p. 12-26.
- Vygantas V. Kartų bendravimo problema tremtyje, *Į laisvę*, 1956, nr. 11(48), p. 15.
- Viržis A. Tautiniai mūsų uždaviniai tremtyje, *Aidai*. 1948. nr. 11. p. 80 – 84.
- Volertas, Vytautas, „Veikla ir bendruomenė“, *Aidai*, 1959 Nr. 9, p. 369 – 374.
- Zubienė A. „K.L.K. moterų draugijos Hamiltono skyriaus 1974-75 metų veiklos apžvalga“, *Moteris* 1976 nr. 1, 21.

LITERATŪRA

- Anderson, Benedict, 1991. *Imagined Communities*, London, New York: Verso.
- Baskauskas, L. 1981. „The Lithuanian Refugee Experience and Grief“, *Immigration and Migration Review*, 15(1), p. 276-291.
- Chouliaraki, Lilie, 2002. “The Contingency of Universality”: Some Thoughts on Discourse and Realism”, *Social Semiotics*, Vol. 12, 1 (April), p. 83 – 114.
- Čiubrinskas, Vytis, 2004. “Transnational Identity and Heritage: Lithuania Imagined, Constructed and Contested”, Craith, Mairead N., Kockel, Ullrich (red.) *Communicating Cultures*, USA, UK: Rutgers University.
- Čiubrinskas, Vytis, 2005, „Transnacionalinis identitetas ir paveldas: lietuviškumas diasporoje“, *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 2005 02.
- Davis, Nira Yuval, 1997, *Gender and Nation*. London: Sage Publications.
- Fairclough, N. 1992, *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press.
- Gellner, Ernest, 1983. *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell Publishings.
- Jorgensen, Marianne, Phillips, Louise J., 2002. *Discourse analysis as theory and method*, London: Sage publications.
- Kavolis, Vytautas, 1992. *Vyrai ir moterys lietuvių kultūroje*, Vilnius: Lietuvos kultūros institutas.
- Renan, Ernest, 1990. “What is a nation?”, H. K. Bhabha (red.) *Nation and Narration*, USA, Canada: Routledge. p. 7–19.
- Reenan, Antanas J., 1990. *Lithuanian Diaspora: Konigsberg to Chicago*, Maryland: University press of America.
- Smith, Anthony D., 1971. *Theories of nationalism*, London: Duckworth.
- Smith, Anthony D., 1986. *The Ethnic Origins of Nations*. Oxford: Blackwell.
- Telešienė, Audronė, 2005. “Kritiškosios diskurso analizės metodologinių principų taikymas sociologiniuose tyrimuose”, *Filosofija, Sociologija*, Lietuvos mokslų akademija, Nr. 2. p. 1–6.

Telešienė, Audronė, 2006. “Metodologinis diskurso analizės statusas socialinių mokslų tyrimuose”, Pranešimas SocForumo diskusijai, Kaunas 2006 11 17.

Wodak, Ruth, Cillia, Rudolf, Liebhart, Karin, Reisigl, Martin, 2009. *The discursive construction of national identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.